

શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છ સામાચારી વિજયતેતરામ્
શ્રી શાસન કંટકોદ્ધારકસૂરિજી ગ્રંથમાલા ગ્રંથોક ૧૦૮

ॐ

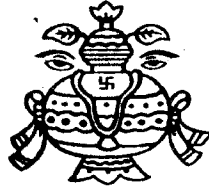
ॐ

શ્રી

પર્વતિથિની ક્ષય - વૃદ્ધિ ન જ થાય તે

અં...ગે...ના

શાસ્ત્રીય પૂરાવાદિ સંગ્રહ

卐

卐

❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ - : સંગ્રાહક : - ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁

શ્રી વિજયદેવસૂર તપાગચ્છ સામાચારી સંરક્ષક - વાદિમદ ભંજક

❁ શા...સ...ન...કં...ટ...કો...દ્ધા...ર...ક ❁

પૂ. આચાર્યદેવશ્રી હંસસાગરસૂરીશ્વરજી મ.ના પટ્ટાલંકાર
અનેક ગ્રંથોના રચયિતા - જ્યોતિર્વિદ

પૂ. આચાર્ય શ્રી નરેન્દ્રસાગરસૂરિજી મ.

❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ પ્રકાશક ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁

શ્રી શાસનકંટકોદ્ધારકસૂરિજી જૈન જ્ઞાનમંદિરના
વ્ય.શા. જીતેન્દ્રકુમાર લહેરચંદ

જી.ભાવનગર, વાચા-તલાજા, મુ. ઠળીયા-૩૬૪૧૪૫

ACHARYA SRI KAILASSAGANCHULI GYANMANDIR

SHREE MAHAVIRJI MANDIR, KANAKPURA, KANAKPURA

Koba, Gandhinagar - 372 007.

शास्त्रीय पूरावा

१४-१५, १४-०)) अने ला.सु. ४-५ ३५ जोडीया पर्वनी
क्षय-वृद्धिअे तेरश अने त्रीजनी ४ क्षयवृद्धि जलापनारा
-: शास्त्रपाठोनो संग्रह :-

संवत्सरी शताब्दि महाग्रंथ मां पूर्वे जलाव्या प्रमाणे विक्रम संवत्
1992मां ज्यारे चंडांशुचंडु पंचांगमां ला.सु.पांचम जे आवी त्यारे पूनम -
अमासनी क्षयवृद्धिअे तेरशनी क्षयवृद्धिनी आचरणाने लक्ष्यमां राणीने पू.
आगमोद्धारक आ.श्री आनंदसागर सूरिज महाराज आदिअे लाटरवा सुट
जे पांचमे लाटरवा सुट जे त्रीज करी योथ रविवारे संवत्सरी करी हती.

पू. आ.श्री विजयनेमिसूरिज महाराज आदिअे लाटरवा सुट
पांचम माटे कांई स्पष्ट शास्त्राधार नथी अेम कहीने तथा शासनपक्षना
जीजा पूज्योअे लाटरवा सुट योथ, वास्तविक पर्वतिथि नथी पछ
कारणिक पर्वतिथि छे तेथी तेनी क्षय-वृद्धि थाय अेम मानीने जे
पांचमनी जे योथ करी अने जीज योथ रविवारे संवत्सरी करी हती !

ज्यारे आत्मारामज म.ना समुदायना आ. श्री विजयप्रेमसूरिज म.
तथा आ.श्री विजयरामचंद्रसूरिज महाराज आदि पूज्योअे लौकिक
मान्यतानुसार जे पांचम ४ उली राणीने योथ शनिवारे संवत्सरी करी. तथा
पहेली पांचमने जोजा पांचम गलापवा पूर्वक ला.सु.४-५नुं जोडीयुं पर्व
जोडे राजवाने जटले जंनेने अलग पाडवा पूर्वक अेकाडी पर्व तरीके उज्वेल.
आम आ. श्री विजयरामचंद्रसूरिज म. अे पर्वतिथिनी क्षय-वृद्धिनो
नवो(जेल) मत चालु कर्यो !

आ प्रमाणे ४ वि.सं.१९९३ना चंडांशुचंडु पंचांगमां इरी लाटरवा सुट
पांचम जे आवतां नवामतना इेज माटे शासनपक्षना पूज्योअे पोतपोतानां

(१)

જ્ઞાનભંડારોમાં પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિએ નિશ્ચિત વ્યવસ્થા માટે સૂચક આધારોની તપાસ કરતાં તેવા શાસ્ત્રપાઠો મળી આવતાં શાસનપક્ષનાં દરેક પૂજ્યોએ બે ત્રીજ કરવા પૂર્વક ભા.સુ.૪ ને ગુરૂવારે અને નવામતી પૂજ્યોએ સં.૧૯૯૨ની જેમ બે પાંચમ ઉભી રાખીને ભા.સુ.૪ બુધવારે સંવત્સરી કરેલ.

આ સહુ પૂજ્યોના ભંડારોમાંથી મળી આવેલ હસ્તલિખિત પ્રતોમાંના પાઠોનો સંગ્રહ કરીને પૂ.આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રી આનંદસાગર સૂરીશ્વરજી મ.એ રતલામસંઘની ઋષભદેવજી કેસરીમલજીની પેઢી દ્વારા સં.૧૯૯૩માં છપાવીને શાસ્ત્રીયપુરાવા નામે બુક બહાર પાડીને વર્તમાનમાં શ્રી વિજયદેવ-સૂરતપગરછસંઘમાં અવિચ્છિન્ન રીતે જે ચૌદશ-પૂનમ, ચૌદશ-અમાસ અને ભાદરવા સુદ ચોથ-પાંચમ રૂપ જોડીયા પર્વની ક્ષય-વૃદ્ધિએ તેરશ અને ત્રીજની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાની પ્રાચીન સામાચારીને શાસ્ત્રોપેત હોવા તરીકે પણ સાબિત કરી આપેલ હતી. આ શાસ્ત્રીયપુરાવા બુકમાં જે પાઠો આપેલા છે તે આજે અલભ્ય પ્રાયઃ બન્યા હોવાથી આ નીચે અક્ષરશઃ રજુ કરું છું :-

નં. ૧

પાક્ષિકવિચાર ની સં. ૧૭૯૨ની પ્રતમાં અંત્યે તિથિહાનિવૃદ્ધિ નો વિચાર આ પ્રમાણે છે

यदि च तासु पर्वतिथिसु वृद्धिहानी तदा किं कार्यम् ? तदेवाह-प्रथमतो जैनागमानुसारेण एकापि पर्वतिथिर्न हीयते न च वर्द्धते, लौकिकाभिप्रायेण (यदा) आयाति तदापि गीतार्थास्तदभिप्रायं त्यक्त्वा स्वागमानुसारेण पर्वतिथेर्वृद्धिक्षयं च कुर्वति, कथं ? क्षये पूर्वा तिथिः कार्या, वृद्धौ कार्या तथोत्तरा इति वचनात् । तथा आसाढ कत्तियफगुणमासे (जइ) खओ पुन्निमा होइ । तासं खओ तेरसीए भणिओ जिणवरिदेहि ॥१॥ बीया पंचमी अट्टमी एक्कारसी य चाउद्दसी य । तासं खओ पुव्वतिही अमावासाए वि तेरसी ॥२॥ तथा आगम :- जम्हा पुन्निमाए खए तेरसीखओ तम्हा पुन्निमावुद्धीएवि तेरसीवुद्धी जायइ इइ वयणं पुव्वसूरीहि भणियं

(૨)

इति वचनात् । तथा च जइ पव्वतिहिखओ तह कायव्वो पुव्वतिहीए । एवमागमवयणं कहियं तेलुक्कनाहेहिं ॥१॥ चउमासीय वरिसे वुड्डी भवे जा (सा) पुव्वतिहीए ठविया णं पुव्वदिणे मिलिया दोवि तत्थ दिणे ॥१॥ तथा-अड्ढमी चाउद्दसी पुन्निमा उद्दिह्वा य पव्वतिही । एसु खओ न हविज्जइ इइ वयणाओ इति वचनात् । आयरियावि एवमेव भण्णंति जम्हा पुन्निमाखए तेरसीखओ एवमेव वुड्डीए वि जायइ इच्चाइ । यदि अष्टमीचतुर्दशीपूर्णमासीअमावास्यादिपर्वतिथिसु क्षयं (गतासु) सत्सु तत्पूर्वायास्तिथेः क्षयो युक्तः, तथा पूर्णमास्यमावास्योः क्षये चतुर्दश्या एव क्षयो युक्तियुक्तः, परं त्रयोदश्याः क्षयस्तु न युक्तियुक्तस्तृतीयस्थानस्थितत्वात्, सत्यं, परं चतुर्दश्याः पर्वदिनत्वेन सूत्रकृतांगद्वितीयश्रुतस्कंधवृत्तौ अंगीकरणान्तस्याः न भवत्येव, एवमेवाष्टमीपूर्णमावास्यादिपर्वतिथीनां क्षयोऽपि न भवति, अतःकारणात् गीतार्थास्त्रयोदश्या एव क्षयं कुर्वन्ति तदनुसारेणास्माभिरपि क्रियते । एवं भाद्रपदशुक्लपंचम्या अपि क्षयसद्भावे तृतीयाया क्षयः क्रियते कार्यते च । अत एव त्रयोदश्या क्षय एव युक्तियुक्तः, तद्दिन एव साधवः सर्वचैत्यानि सर्वसाधून् (वन्दन्ते) पाक्षिकतपः प्रतिक्रमणं क्रियते (कुर्वन्ति), न तु पूर्णमास्याः । पूर्णमास्यास्तपस्तु तदा क्रियते यदि तद्दिने क्षयो न भवेत्, तद्दिनकृतनियमो भवति स करोतु, परं प्रतिक्रमणं तु चतुर्दश्यामेव करोति, पूर्णमास्यास्तु दैवसिकं करोति । यदि एवमपि तव न रोचते तर्हि हीनायां पूर्णमास्यां चतुर्दश्या घटिका आकर्ष्य पूर्णमास्यां निक्षेपः कार्यः ततः जाता परिपूर्णा पूर्णमा हीना चतुर्दशी, तस्याः क्षयाभावात् त्रयोदश्या घटिकायाश्चतुर्दश्यां निक्षेपः कार्यः, ततः जाता परिपूर्णा चतुर्दशी, क्षीणा त्रयोदशी जाता । अत एव तृतीयस्थानवर्तिन्या अपर्वरूपायास्त्रयोदश्याः क्षयो युज्यते इति ।

यदि च पूर्णमास्या वृद्धौ (द्वित्वे) किं कार्यं ?, पूर्वोक्तं तद्वत्कार्ये, द्वे चैव त्रयोदश्याौ कार्ये, कथमेवं ? सत्यं, परं चिरन्तनसूरिभिः एवं क्रियते कार्यते च, कथं ? पूर्णमास्यामावास्यौ कदापि जैनागमाभिप्रायेण न वर्धिते, परंतु लौकिकशास्त्राभिप्रायेण तु वर्धिता दृश्यते, परं असूनृतत्वेन तद्विषयो नांगीकृतः, कथं ?, आगमेन सह विरोधात् । विरोधश्चायं-वृद्धौ उत्तरातिथिः कार्येति वचनात् एकैव उदयवती पूर्णमा गृह्यते सा तु द्वितीयैव, न तु आद्या,

(3)

आद्या तु सामान्या अपर्वरूपा च । अत एव तस्या वृद्धेस्त्रयोदश्यामेव न्यासः क्रियते, स्थाप्यते इत्यर्थः । एवमपि तव न रोचते तर्ह्येवं कुरु-वर्द्धिताया आद्यपूर्णमास्या घटिका-श्चतुर्दश्यां स्थाप्याः, स्थापितत्वेन च वर्द्धिता चतुर्दशी, साप्यागमाभिप्रायेण द्वे न भवेतां, अत एव तस्या आद्यायाश्चतुर्दश्या घटिकायाः त्रयोदश्यां संयोजना कार्या, एवं रीत्यापि आगमशैल्यापि अपर्वरूपा त्रयोदश्येव वर्द्धिता भवति यद्येवमपि तव न रोचते तर्हि प्रथमां पूर्णिमां परित्यज्य द्वितीयां पूर्णिमां भज इति । एवममुना प्रकारेणैव भाद्रपदशुक्लपंचम्याः क्षये वृद्धौ च तृतीयस्थानवर्त्तिन्याः तृतीयायाः क्षयं वृद्धिं च कुरु, मा कदाग्रहग्रथिलो भव । आद्यां पंचमीं चतुर्थीस्थाने संस्थापय, द्वे चतुर्थ्यौ कृत्वा आद्यां चतुर्थी परित्यज्य द्वितीयां भज इति । तुष्यंतु सज्जना इति ! न्यायेनेत्यलं चर्चया ॥

पूर्णमासी तु मासे पूर्ण (र्णे) भवति ततो २ मास आयाति, पाक्षिकादिक्रिया तु चतुर्दश्यामेव कथं क्रियते ? सत्यं, पूर्णिमांतर्गता, पाक्षिकादितपः प्रभृति प्रतिक्रमणादिः सर्वक्रिया गीतार्थैश्चतुर्दश्यां नीता, ततस्तद्दिने एव पाक्षिकप्रतिक्रमणादिः सर्वं क्रियते, परं पूर्णिमा तिथित्वेन नापहता, किंतु पूर्वोक्तक्रिया त्वपहता, सापि पर्वतिथित्वेन प्रतिपादितास्ति, अत एव सावणबहुलपक्ख इति सिद्धांतवचनानुसारेण श्रावणकृष्णप्रतिपद आरभ्य पंचाश-दिने पर्युषणा कार्या । दिनगणना त्वेवं-श्रावणकृष्णप्रतिपदेकं पंचमीपर्यंतं दिनपंचकं १।२।३।४।५। एवं षष्ठ्या दशमी ६।७।८।९।१०। एवमेकादश्या अमावास्यापर्यंतं ११।१२।१३।१४।०)) । एवमेव दशभिः पंचकैः पर्युषणा कार्या । आह च श्रीकल्पसूत्रसामाचार्यां वासाणं सवीसइराईए मासे विइकंते पज्जोसवेइ तथा सवीसइराईए मासे विइकंते सत्तरी राइंदिएहिं सेसेहिं ति समवायांगे । तथा पक्खस्स अद्धं अट्टमी मासस्सद्धं तु पक्खिअं होइ । सोलसदिने न पक्खिअं नणु कायव्वं तु कइयावि ॥१॥ पक्खिप-डिक्कमणाओ सट्टियपहरम्मि अट्टमी होइ । तत्थेव पक्खखाणं करंति जिण (चंद) वयणाओ ॥२॥ जहिआओ अट्टमी लग्गाओ हुंति पक्खसंधीसु । सट्टिप-हरंमि निच्चं करेति पक्खियपडिक्कमणं ॥३॥ पन्नरसम्मि य दिवसे कायव्वं पक्खियं तु नियमेन । चउदसीसहियं कइयावि न हु तेरस सोलस दिवसे ॥४॥ अट्टमीतिहीइ

(४)

सहियं कायव्वा अट्टमी उ पायेणं । अहवा सत्तमि नेयं नवमे छट्ठे न कइयावि ॥५॥ आसाढबहुलपक्खे भद्वए कत्तिए य पोसे य । फग्गुण वइसाहेसु य नाय-
व्वा ओमरत्ताओ ॥६॥ तथा-पाक्षिकक्षामणे अपि चार मासाणं अट्ट पक्खाणं
एकसो वीस राइंदियाणं तथा सांवत्सरिकक्षामणे बारसण्हं मासाणं चउवीस पक्खाणं
त्रणसो सायठ राइंदियाणं इत्यादि । सार्धसप्ताहोरात्रैः मासस्यैकः पादः, पंचदशाहोरात्रैरर्ध-
मासो भवति, एवं त्रिंशदहोरात्रैर्मासः पूर्णमासो भवतीत्यादि । एवं ऋतुअयनसंवत्सरे त्रिशता-
धिकषष्ट्यहोरात्रा ३६० भवन्ति, अत एव मासांते पूर्णिमा, तदनंतरमाद्यमासस्य प्रथमदिवसो
भवतीति । एवमेव भाद्रपदशुक्लपंचम्यन्तर्गतसांवत्सरिकसंबंधिनी क्रिया, सापि चतुर्थी
नीता, परं पंचमी पर्वतिथित्वेन रक्षिता, ततः षष्ठीत आरभ्य दशम्यन्ते ६।७।८।९।१०।
इत्येकं पंचकं, ११।१२।१३।१४।१५। इति द्वितीयं । १।२।३।४।५। तृतीयं ६।७।८।९।१०।
चतुर्थं, अनया रीत्या कार्तिकपूर्णमास्या चतुर्दश पंचकमायाति इति बोध्यम् । अतः परं
विशेषजिज्ञासुभिर्वृद्धदेवेन्द्रसूरिकृता सामाचारी विलोकनीया । तत्रापि पाक्षिकप्रतिक्रमणकरणं
चतुर्दश्यामेव कथितं, पूर्णमास्यां तु दैवसिकमिति सिद्धं, विशेषचर्चयालं । इति तिथिवादे
सप्रमाणे चतुर्दश्यामेव पाक्षिकप्रतिक्रमणं कर्तव्यमिति महोपाध्यायश्रीविनयविजयगणि शिष्य-
पंडितरूपविजयगणिना लिखितमासीत्तदुपरिष्ठात् मया रामविजयेन विक्रमसंवत् १७९२
ज्येष्ठशुक्लसप्तम्यां बुधवासरे श्रीथरादनगरे अमरचन्द्रात्मजेन नरभेराणेण लिखितं, शुभं
भवतु श्रीश्रमणसङ्घस्य ।

* * *

(एष तिथिविचार आचीर्णचतुर्दशीवादिविहितो वाचनोपयुक्तां शुद्धिं विधाय मुद्रितः,
एवमग्रेतना अपि पाठाः प्रतिभागाश्च कृत्रिमत्वभ्रान्त्यपाकृतये यथावच्छुद्धिमकृत्वा यथादर्शं
मुद्रित एष ग्रन्थांशसंचयः । भविष्यत्येतावतैव विदुषां विनिश्चयो यदुत पूर्णिमामावास्यायोः
क्षये वृद्धौ च त्रयोदश्या एव क्षयो वृद्धिश्च युक्ता, तथैव च भाद्रपदस्य शुक्लपंचम्याः क्षये
वृद्धौ च शुक्लतृतीयायाः क्षयो वृद्धिश्च युक्ता । परंपरागता च सा रीतिः नार्वाचीनेति)

(५)

છપાયેલ પુરાવા સંબંધી નોંધ અને તારવણી

આ પ્રત સં.૧૭૯૨ની છે. આ પ્રત ઉપાધ્યાય શ્રીવિનયવિજયજી મહારાજના શિષ્ય પંડિત રૂપવિજયજીએ લખેલી હતી, તેના ઉપરથી શ્રી રામવિજયજીએ સં.૧૭૯૨ની સાલમાં જેઠ શુદ્ધ સાતમ બુધવારે થરાદમાં લખેલી છે.

૧. પર્વતિથિના ક્ષયે પૂર્વતિથિનો ક્ષય થાય, ૨. પર્વતિથિની વૃદ્ધિએ પૂર્વતિથિ બેવડાય, ૩. પૂનમ-અમાવાસ્યાના ક્ષયે તેરસનો ક્ષય થાય, ૪. પૂનમ-અમાવાસ્યાની વૃદ્ધિએ તેરસની વૃદ્ધિ થાય, ૫. ભાદરવા શુદ્ધ પની ક્ષય-વૃદ્ધિએ ત્રીજની ક્ષય વૃદ્ધિ થાય, ૬. જેન શાસ્ત્રાનુસારે પર્વતિથિ (આરાધના) વધે ઘટે નહિ, ૭. વિશેષ જિજ્ઞાસુને વૃદ્ધદેવેન્દ્રસૂરિકૃત યતિદિન-કૃત્યસામાચારી જોવાની ભલામણ, ૮. પંચકવૃદ્ધિની અપેક્ષાએ દિવસો ૫૦ અને ૭૦ ગણ્યા છે. બાકી સંવરછરીની અપેક્ષાએ ચૌમાસી અને સંવરછરીનું અંતર લેવું અને તેથી સંવરછરીની રાત આગલા વર્ષમાં આવે.

(નં.૨)

તપગરછની પર્યુષણા સામાચારીની પ્રતમાં લખેલ તિથિહાનિવૃદ્ધિનો વિચાર

તથા ચ શ્રાદ્ધવિધૌ-તતઃ શ્રાદ્ધેન પર્વદિનાઃ સર્વે વિશિષ્ય પાલનીયાઃ, પર્વાણિ ચૈવ-મૂચુઃ-અઢમી ચડદસી પુન્નિમા ય તહય અમા (વાસા) હવઇ પવ્વં । માસમ્મિ ય પવ્વછક્કં તિન્નિ અ પવ્વાઇં પક્ખમ્મિ ॥૧॥ તથા-બીયા પંચમી અઢમી એકારસી ચાડદસી પળ તિહીઓ । એઆ (આઓ) સુઅતિહીઓ ગોયમગણહારિણા ભણિઆ ॥૨॥ બીયા દુવિહે ધમ્મે પંચમી નાણેસુ અઢમી કમ્મે । એગારસી અંગાણં ચડદસી ચડદપુવ્વાણં ॥૩॥ એવં પંચપર્વે પૂર્ણિમામાવા-સાભ્યાં સહ ષટ્પર્વે ચ પ્રતિપક્ષમુત્કૃષ્ટા સ્યાત્, તથા ચ ગાથાઃ પૂર્વસૂરિભિઃ પ્રણીતા-આસાઢકત્તિય-ફગ્ગુણમાસે ખઓ પુન્નિમા (ઇ જઇ) હોઇ । તાસં ખઓ તેરસીએ ભણિઓ ડ

(૬)

जिणवरिदेहिं ॥१॥ बीया पंचमी अट्टमी एकरसी चउदसी य तारिं । खओ पुव्वतिहिओ
 (णं) अमावासाए वि तेरसी ॥२॥ पक्खस्स अद्धं अट्टमी मासं अद्धाओ पक्खिअं होइ ।
 (तेरसमे सोलसमे दिवसे न हुंति पक्खियं कयावि) ॥३॥ आसाढबहुलपक्खे भद्वये
 क्तिए य पोसे य । फग्गुण वइसाहेसु य नायव्वा ओमरत्ताओ ॥४॥ जइ पव्वतिहिखओ
 तह कायव्वो पुव्वतिहीए । एवमागमवयणं कहियं तेलुक्कनाहेहिं ॥५॥ चउमासी वरिसे वुड्ढि
 भवे जा (सा) पव्वतिहीए ठावियाणं पुव्वदिणे मिलिया दो वि य तत्थ दिणे ॥६॥ पुव्वाए
 तिहीयाए ठाविऊण जहाकम्मेणं पच्छा । आराहणीया सूरुदयवेला संपत्ते ॥७॥ पन्नरसंमि
 य दिवसे कायव्वं पक्खियं तु पाएणं । चउदसीसहियं कयाइवि न हु तेरस सोलसे दिवसे
 ॥८॥ अट्टमीतिहीइ सहिया कायव्वा अट्टमी उ पायेणं । अहवा सत्तमि नेयं नवमे छठे न
 कायव्वा ॥९॥ पक्खियपडिक्कमणाओ सट्ठियपहरम्मि अट्टमी होइ । तत्थेव पच्चक्खाणं
 करेति पव्वेसु जिणवयणा ॥१०॥ जइया उ अट्टमी लग्गा तिहीआओ हुंति पव्वसंधिसु ।
 संधिपुरम्मि य नेया करंति पक्खियपडिक्कमणं ॥११॥ अत्थि (य) तम्मि य गंधो तव्वसेण
 सा ऊण जायइ, एवं पूव्वसूरिहिं भणियं एत्थ न संदेहो ॥१२॥ पक्खंते तह मासंते जा भवे
 पुन्निमा-वुड्ढी । तो तेरसीए भणिओ करिज्ज जिण (चंद) आणाए ॥१३॥

इत्यादिगाथाकदम्बकैरपि पूर्णिमामावास्योः क्षये क्षयस्त्रयोदश्या भवतीति तव चेतसि
 विचारो नायातस्तथापि शृणु, क्षये पूर्वा तिथिः कार्या इति पर्वतिथेः क्षये पूर्वा याऽपर्वतिथि-
 स्तस्या एव क्षयः कार्यः, यदि पूर्णिमामावास्ययोः क्षयो भवति तदानया रीत्या त्रयोदश्याः
 क्षयः कार्यः । सा चैवं-पूर्णास्यादिक्षये चतुर्दश्या घटिका अपसार्या, तदा च चतुर्दशी
 हीना जाता, सापि पर्वतिथित्वेन तस्याश्चतुर्दश्या क्षयो न भवत्येव, अतस्तस्यां त्रयोदश्या
 घटिका संयोज्या, जाता त्रयोदशी रिक्ता, सा त्वपर्वतिथिः, तस्या एव क्षयः कार्य इति,
 इत्येवं वृद्धाप्यवसेयं । तथाहि-यदा वर्द्धितपूर्णास्या घटिका चतुर्दश्यां निक्षिप्ता तदा
 चतुर्दशी वर्द्धिता, सा द्वित्वं नेच्छति, साप्येकैव क्रियते, अत एव वर्द्धितचतुर्दश्या घटिका
 त्रयोदश्यां प्रक्षिप्ता, जाता त्रयोदश्या वृद्धिः, सापर्वत्वेन द्वे त्रयोदश्या क्रियते गीतार्थैः, यदुक्तं
 सिद्धांतसागरे जम्हा पुन्निमाखए तेरसीखओ तम्हा पुन्निमावुड्ढिए वि जायइ इह वयणं

પૂવ્વસૂરીહિં ભળિયં ॥ ઇતિ સામાચાર્યા, તથા ચ અઢ્ઢમી ચાઢ્ઢસી પુણ્ણિમા ડદ્દિઢ્ઢ ઇઢ પવ્વતિહી । તાસુ ઁઓ ન હવઢ્ઢ ઇઢ વયણાઓ ઇતિ વચનાત્ આયરિયાવિ ંવમેવ ઢળાંતિ તંજહા આસાઢ્ઢકત્તિયફગુણમાસે ઁઓ પુત્ત્રિમા હોઢ્ઢ । તાસં ઁઓ તેરસી (ં ઇઢ) ઢળિઓ ઞિણવરિંદેહિં ॥૧ ॥ ંવં સર્વપૂર્ણિમામાવાસ્યાસ્વપિ ત્રયોઢ્ઢશ્યા ંવ ઁયઃ કાર્ય ઇતિ । ઢ્ઢિતીયાપંચમ્યષ્ટમ્યેકાઢ્ઢશીષુ પર્વતિથિષુ ચતુર્ઢ્ઢશ્યાઃ ઁયસ્તત્પૂર્વઢિને કાર્ય ઇતિ । ંવં ઢાઢ્ઢ્રપઢ્ઢશુક્લપંચમ્યાઃ ઁયે તૃતીયાયાઃ ઁયઃ વૃઢ્ઢ્ઢૌ ચાપિ તૃતીયાયા ંવ વૃઢ્ઢિઃ કાર્યા પૂર્ણિમાવૃઢ્ઢિવઢિતિ । તથાહિ- યતઃ પૂર્ણિમાઢિવૃઢ્ઢૌ ત્રયોઢ્ઢશીવૃઢ્ઢિઞ્ઢાયતે તથા (તો) ઢાઢ્ઢ્રશુક્લપંચમીવૃઢ્ઢૌ તૃતીયાવૃઢ્ઢિઞ્ઢાયતે, ન તુ અન્યતિથિવૃઢ્ઢિઃ, ન તુ પંચમી ચતુર્થ્યા સંક્રમિતા તઢા ઢવઢ્ઢિઃ ઢ્ઢે ચતુર્થ્યો કથં ન ક્રિયતે ? તૃતીયસ્થાનવર્તિની તૃતીયા કથં વઢ્ઢિઢ્ઢિતા ઇતિ ત્વં પૃચ્છસિ શ્રુણુ તત્રોત્તરં, ઞૈનટિપ્પનકે તાવત્પર્વતિથીનાં વૃઢ્ઢિરેવ ન ઢવતિ, તતઃ પરમાર્થતસ્તૃતીયા ંવ વઢ્ઢિઢ્ઢિતા ન ચ ચતુર્થી ઢવતિ, લૌકિકલોકોત્તરશાસ્ત્રપ્રતિષેઢિ- તત્વાત્, તસ્માત્ સિઢ્ઢ્ઢં પંચમીવૃઢ્ઢૌ તૃતીયાવૃઢ્ઢિરિતિ, ચેત્ પંચમીવૃઢ્ઢૌ તૃતીયાવૃઢ્ઢિશ્ચ તવ ન રોચતે તઢા ચતુર્થીવૃઢ્ઢિ કૃત્વા પ્રથમાં પરિત્યજ્ય ઢ્ઢિતીયાં ચતુર્થી ઢજ ઇતિ પર્યુષણાપર્વણ્યાં તિથિવિચારનામા સામાચારી સમાપ્તા ઇતિ ॥ શ્રી મહોપાઢ્ઢ્યાયઢેવવિજયગણિશિષ્ય પં૦ ઞમ્બૂવિ- જયેન સૂત્રાનુસારેણ ગુરુપઢેશેન ચ લિખિતા સુરતઢ્ઢંઢે ઇતિ । ઇતિ મહોપાઢ્ઢ્યાયઢેવવિજયવિર- ચિતસામાચાર્યા પર્વતિથૌ પર્યુષણાસામાચારી સમાપ્તા ॥

* * *

આ પ્રતનું નામ તપાગરઁણની પર્યુષણા સામાચારી ઁ, તેમાં ંક કુલમંઢનસૂરિઁકૃત આલાપક ઁ, તિથિહાનિવૃઢ્ઢિ પ્રશ્નોત્તર ઁ, ંને પછી આ લખાણ ઁ, ત્યારઢાઢ અઢિકઢાસની પર્યુષણા સમાચારી ઁ. આ પ્રત મહોપાઢ્ઢ્યાય શ્રી ઢેવવિજયઁણા શિષ્ય મુનિ ઞંબુવિજયઁણે લખેલી ઁ.

પર્વતિથિઓ કઢ્ઢ કઢ્ઢ?

પૂનમ અમાવાસ્થાની ઁયવૃઢ્ઢિઁ તેરસની ઁયવૃઢ્ઢિ કરવી.

તે ઁય વૃઢ્ઢિ કરવાની રીત.

(ૃ)

એવી જ રીતે ભાદરવા સુદી પાંચમની ક્ષયવૃદ્ધિએ ત્રીજની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાનો આદેશ.

પૂર્વસૂરિદ્વૃત સામાચારીની ભલામણ અને સાક્ષી.

(નં.૩)

મહોપાધ્યાય શ્રી દેવવાયકજીનો ૧૫૬૩ની સાલનો પર્વતિથિનિર્ણય

તથા ચાહ દેવવાચકોપાધ્યાયઃ, ગાહા-આસાઢ કત્તિયફગુણ માસં ખઓ પુણ્ણિમા હોઙ્ગ । તાસંં ખઓ તેરસિ ભણિઓ જિણવરિદેહિં ॥૧॥ જઙ્ગ પવ્વતિહીખઓ તહ કાયવ્વો પુવ્વતિહીએ । એવમાગમવયણં કહિયંં તેલુક્કનાણીહિં ॥૨॥ ચાઙ્ગમાસિયવરિસે વુઙ્ગી ભવે જા પવ્વતિહીએ । ઠવિયાણ પુવ્વદિણે, મિલ્લિયા દોવિય તત્થેવ તદ્દિણે । ઇતિ પાઠાંતરે ॥૩॥ પુવ્વાએ તિહીયાએ ઠાવિઙ્ગણ જહા કમેણં । પચ્છા આરાહણિયા સૂરુદયવેલા સંપત્તે ॥૪॥ તથા ચ પંડિત મેરુવિજયગણિભિઃ પ્રોક્તં સામાચાર્યા, તથાહિ-અન્નદા પજ્જોસવણાએ દિવસે આસન્ને આગએ અજ્જકાલયેણ સાતવાહણો ભણિયો-ભદ્વયજુણહસ્સ પંચમીએ પજ્જોસવણા ચૂર્ણો, અત્ર ચ પંચમીક્ષયે તૃતીયાક્ષયઃ વૃઙ્ગ્ગો સૈવાદ્યપંચમ્યપર્વરૂપેણ ગણિતા તૃતીયાયાં પ્રસ્થાપિતા, તદનંતરંં ચતુર્થી, પશ્ચાત્ પંચમી આરાધ્યા ઇત્યર્થઃ, એવંં સર્વપર્વતિથૌ પૌર્ણમાસ્યાવદવસાતવ્યમિતિ । તથા ચ અઙ્ગમી ચાઙ્ગદ્દસી પુણ્ણિમા ડદ્દિઙ્ગા ય, પવ્વતિહીસુ ખઓ ન હવિજ્જઙ્ગ, ઇઙ્ગ વયણાઓ ઇતિ વચનાત્, આયરિયાવિ એવમેવ ભણન્તિ, અતઃ એવેવંં સામાચાર્યાં વીયા પંચમી અઙ્ગમી એગારસી ચ ચઙ્ગદ્દસી તાસંંં ખઓ પુવ્વતિહિઓ અમા તસાએવિ તેરસી, તથા ચ જમ્હા પુણ્ણિમાખએ તેરસીખઓ તમ્હા પુણ્ણિમાવુઙ્ગિએવિ તેરસીવુઙ્ગી જાયઙ્ગ ઇઙ્ગ વયણંં પુવ્વસૂરીહિંં ભણિયંં ઇતિ સામાચાર્યા, અણ્ણથા ચાઙ્ગદ્દસીપુણ્ણિમાણંં છઙ્ગતવો કહંંં કરિજ્જહિં ? , જઙ્ગ પુણ્ણિમાવુઙ્ગિ તો આઙ્ગલ્લા અપવ્વરૂવા અતો તેરસીએ તુમંં આણિજ્જા, તત્થ દિણે તેરસી કરિજ્જા, તયનંતરંંં ચઙ્ગદ્દસી, પક્કિખયતવંંં ચેઙ્ગસાહુવંંંદણંંં ચ પક્કિખયપડિક્કમણાઙ્ગ સવ્વંંં કુણંંંતુ ગીયત્થા, એવમેવ અમ્હંંંપિ કરેમુ ઇચ્ચાઙ્ગ, એવમેવ પજ્જો-સવણાવિ, તયનંતરંંં અવરાવિઆયાયા (?) સા ચારાહણીયા, સા તિહી પવ્વતિહી તયા કહિયા જિણેહિં, અત એવ પ્રથમાંં પરિત્યજ્ય દ્વિતીયાંં પૂર્ણિમાંંં ભજ ઇતિ પૂજ્ચૈઃ તાત્પર્યાર્થ ડક્કઃ ઇતિ

(૯)

पूर्वाचार्यप्रणीतसामाचारीतः श्रीदेववाचकेनोच्यते, क्षये पर्वतिथिनिर्णयः पूर्वलिखित आसीत्-
दुपरिष्ठात् तच्छिष्येण यशोविजयेन श्रीस्तंभनपुरे श्रीचिन्तामणिपार्श्वनाथप्रसादात् विक्रमाब्दपंच-
शते त्रिषष्ठ्यधिके (१५६३) पौर्णमास्यां भूमिजवारे लिखित इति पर्वतिथिनिर्णयः । इयं
प्रत्यत्यंतजीर्णत्वात् तदुपरिष्ठात् महो० श्रीकीर्तिविजयगणेशिष्योपाध्याय श्रीविनय (विजय)
गणेशिष्यप्रवरपंडितशिरोमणिपंन्यासरूपविजयगणेशिष्यपंडित मोहनविजयगणिनालेखि
श्रीसुरतबंदरे

आ प्रत महो० श्री देववाचकश्रुते पूर्वसामाचारीमांथी लजी,
तेना उपरथी १५६३मां जंभातमां तेमना शिष्य यशोविजयश्रुते लजी. ते
प्रति, अत्यंत श्रुतं होवाथी ते पछी विनयविजयश्रुते महोपाध्यायना शिष्य
पं.मोहनविजयश्रुते सुरतमां लजी छे.

१. पर्वतिथिक्षयवृद्धि संजंघी मे३विजयश्रुती सामाचारी ज्ञेवानी
ललामछा.
२. पंचमीना क्षये अने वृद्धिअे तृतीयाणी क्षय अने वृद्धिनो आदेश.
३. पूनम-अमावास्यानी क्षय-वृद्धिअे तेरसनी क्षय-वृद्धि करवी.
४. पर्वतिथिनी क्षय-वृद्धि न थाय तथा पर्वतिथि कछ कछ ?
सामाचारीनो पूरापो.

* * *

नं. ४

पर्वतिथिनिर्णय सं.१७७३नी प्रतमां समाप्ति जाए लजेले
तिथिहानिवृद्धिविचार

पर्वतिथिनिर्णयः । तपागच्छीय मुनिश्रीरूपविजयप्रत १७७३ वइशाख वदि ४
लिखि छे इति सामाचारी समाप्ता ॥ पूर्णिमाना क्षये तेरशनो क्षय, सुदिपंचमना क्षये चोथनो,
संवत्सरीनी पांचमे त्रीजनो अने सामान्यपंचमीए चोथनो क्षय करवो.. चउदशना क्षये तेरशनो,
एकादशीना क्षये दशमनो, बीजना क्षये पडवो क्षय करिवो. पूर्णिमानी वृद्धिअे बे तेरस, चउ-

(१०)

દશમની વૃદ્ધિ એ તેરસ, આઠમની વૃદ્ધિ એ સાતમ, પાંચમની વૃદ્ધિ એ ચોથ, એકાદશીની વૃદ્ધિ એ દશમ, બીજની વૃદ્ધિ એ પડવા કરવા. એ પ્રમાણે પૂર્વાચાર્યની પરંપરા સત્ય છે, આદરવા યોગ છે, પર્વતિથિ આઘીપાછી કરાય નહિ, બીજી તિથિને આદરવી, બીજી ચતુદશે પાંચમનો તપ અને પાંચમ પડિક્કમણું કરવું. ચોમાસીતપ ચતુદશપૂનમનો કરવો, ચતુમાસીપડિક્કમણું પણ તે દિહાડે જ કરવું એટલે તપગચ્છની સમાચારી છે ॥

આ પ્રતનું નામ પર્વતિથિનિર્ણય છે. તેના અંતે તપાગચ્છીય રૂપ-વિજયજીએ આ પ્રત ૧૭૭૩ ના પૈશાખ વદિ ચોથે લખેલી હતી. તેમાં પ્રાંતે આ લખાણ હતું.

પૂનમ આદિની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરસ આદિની ક્ષયવૃદ્ધિ બરાબર છે. ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમના ક્ષયે ત્રીજનો ક્ષય પરંપરાગત છે અને શાસ્ત્રીય છે. તપાગચ્છની સામાચારી આ પ્રમાણે જ છે.

આ પ્રત (આ.શ્રી વિજયનેમિસૂરિજીમ.ના) આ. શ્રી વિજયદર્શન-સૂરિજી મહારાજની પાસેથી આવી છે.

* * *

નં. ૫

વૃદ્ધિવેન્દ્રસૂરિફૂત યતિદિન ફૂત્ય સામાચારી ના ધર્માધિકારમાં લખેલ તિથિહાનિવૃદ્ધિવિચાર

અમુક તપઃ ષષ્ટાષ્ટમાદિલક્ષણં અમુકવર્ષે અમુકમાસે અમુકદિવસે એવ મયા કર્તવ્યં, સાંવત્સરિકચાતુર્માસિકતપઃ પૂર્ણમાસ્યર્ધમાસીઅષ્ટમીનાણપંચમી એકાદસીદ્વિતીયાકલ્યાણક તપઃ પ્રભૃતિષુ યત્તસ્મિન્ વર્ષે માસે તિથૌ ચેવ કરોતિ, નાન્યથા, જૈનાગમાભિપ્રાયેણ તુ એકાપિ પર્વતિથિઃ ક્ષીયતે વર્ધતે ન । લૌકિકટિપ્પનાભિપ્રાયેણ તુ ત્રુટિતા ક્ષીણા-પતિતા ન વર્દિતાઽ-ધિકાપિ ભવતિ, તદા કિં કાર્યમિતિ શિષ્યો ગુરું પ્રતિ પપ્રચ્છ, ગુરુક્તં પ્રત્યાહ-પર્યુષણાયાં ભાદ્રપદશુક્લપંચમ્યાઃ ક્ષયો વૃદ્ધિશ્ચ ટિપ્પણાનુસારેણ યદિ ભવેત્તદા યથા પૂર્ણિમાસ્યાઃ ક્ષયે ત્રયોદશ્યા એવ ગીતાર્થેઃ ક્ષયઃ ક્રિયતે । યદાહુઃ-આસાઢ કત્તિયફગુણમાસે ખઓ પુત્રિમા

(૧૧)

होइ । तासं खओ तेरसि भणिओ जिणवरिदेहिं ॥१॥ एवमेव न्यायेन भाद्रशुक्लपंचम्याः क्षये त्रयोदश्याः क्षयो गीतार्थैः क्रियते ? गुरुस्तं प्रत्याह-अत्र विधौ त्वं सावधानीभूय शृणु-चतुर्दश्याः पर्वतिथित्वेन क्षयः न क्रियते, अत एव अपर्वरूपास्त्रयोदश्याः क्षयो युक्तियुक्त इति । पुनरपि पृच्छति-पूर्णिमातस्तृतीयस्थानवर्तिनी त्रयोदशी कथं क्षीयते ? तत्रापि कारणं शृणु-पूर्णिमायाः क्षय एव न भवति, तदंतरगतायाः घटिकायाः सर्वथाऽभावो लौकिकटिप्पनके दृश्यते, तत्सत्यं, पूर्णिमायां चतुर्दश्या घटिका कालमपेक्ष्य स्थापितेत्यर्थः, ततो जाता चतुर्दशी रिक्ता, तस्याः क्षयः केनापि पूर्वधरेण न कृत इति श्रूयते पर्वतिथित्वेनेति, उक्तं च सिद्धान्तसागरे-अट्टमीचाउद्दसीपुन्निमा उद्दिष्टा य पव्वतिहीएसु खओ न हविज्जइ, एत्थ यकरंडे (यगारगाठाणे) चकारो भाणियव्वो, अतो पज्जोसवणाइ पव्वतिहीएसु एवमेव भाणियव्वं इति । अतः कारणात् अपर्वरूपायाः त्रयोदश्याः घटिका अपसार्या च चतुर्दशी पूर्यते, अत एव तस्याः पूर्णिमायाः क्षये त्रयोदश्याः क्षयो युक्तियुक्तः क्रियते. एतदुक्तं श्राद्धविधौ-श्राद्धेन पर्वदिवसाः सर्वे विशेषेण पालनीयाः, पर्वाणि चैवमूचुः- अट्टमी चउद्दसी य पुन्निमा य तह अमावसा हवइ पव्वं । मासम्मि पव्वच्छकं, तिन्नि अ पव्वाइ पक्खम्मि ॥१॥ तथा-बीया पंचमी अट्टमी एक्कारसी चउदसी य पण तिहीओ । एआओ सुअतिहीओ गोयमगणहारिणा भणिआ ॥२॥ बीया दुविहे धम्मे पंचमी नाणेसु अट्टमी कम्मे । एगारसी अंगाणं चउद्दसी चउदपुव्वाणं ॥३॥ अत एव सदापि अमावास्यापूर्णिमादिपर्वतिथयः पर्वतिथित्वेनाराध्या एव । तथा च श्रीश्राद्धदिनकृत्ये० ॥ अथ च- चाउद्दसड्डमुद्दिष्टपुन्नमासिणीसु णं पडिपुन्नं इत्यस्य व्याख्या-चतुर्दश्यष्टम्यौ प्रतीते, उद्दिष्टासु महाकल्याणकसंबंधितया पुण्यतिथित्वेन प्रख्यातासु तथा पूर्णमासीषु च तिसृषु, चतुर्मासिकेष्वपीत्यर्थः इति सूत्रकृतांगद्वितीय-श्रुतस्कंधवृत्तौ लेपश्रावकाधिकारे, इत्येतत्पर्वारिधनं चरितानुवादरूपं, पंचमश्रावकप्रतिमा-वाहककार्तिकश्रेष्ठिवत्, न तु विधिवादरूपं । लक्षणं चेदं-पुनरेकेन केनचित् यत्क्रियानुष्ठानमा-चरितं तच्चरितानुवादः. सर्वैरपि यत् क्रियानुष्ठानं क्रियते स विधिवादः । विधिवादस्तु सर्वै-रप्येकेनैव रूपेणांगीकृतः स एव प्रमाणं, न तु चरितानुवाद इति । स तु कारणिको, न तु नित्यो, विधिवादस्तु नित्यः कर्तव्य इति रहस्यम् । तस्मात् पूर्णिमामावास्योः क्षये त्रयोदश्या

एव क्षयः कार्यं इति वृद्धसामाचार्याम् । यदुक्तं- क्षये पूर्वातिथिः कार्या, वृद्धौ कार्या तथोत्तरा । श्री वीरज्ञाननिर्वाणं कार्यं लोकानुगैरिह ॥१॥ जम्हा पुत्रिमाखए तेरसीखओ हवइ तम्हा पुत्रिमावुद्धिएवि तेरसी वुद्धिज्जा इइ वयणं पुव्वसूरीहिं भणियं इति वचनात् । तथा च जइ पव्वतिहिखओ तया कायव्वो पुव्वतिहीए, एवं आगमवयणं कहियं तेलुक्कनाहेहिं ॥१॥ चउमासीअ वरिसे वुद्धी भवेज्जा पव्वतिहीए ठावियाणं पुव्वदिणे मिल्लिया दोवि तत्थदिणे ॥२॥ तथा अट्टमी चउदसी पुत्रिमा उद्धिडा य पव्वतिही । एसु खओ न हविज्जइ इह वयणाओ इति वचनात्, आयरियावि एवमेव भन्नंति, तंजहा-आसाढे कत्तियफग्गुणमासे खओ पुत्रिमाए होइ, तासं खओ तेरसिए भणिओ जिणवरिदेहिं ॥१॥ तथा द्वितीयापंचम्यष्टम्येकादशीचतुर्दशीषु यदि क्षयो भवेत्तदा तत्पूर्वार्थास्तित्थेः कार्यः, यदुक्तं-बीया पंचमी अट्टमी एकारसी च चउदसी तासं खओ पुव्वतिहीओ, अमावासाएवि तेरसि, अमावास्यापूर्णमास्योः क्षये क्षयस्तु त्रयोदश्या एव । एवमेव भाद्रशुक्लपंचमीक्षये तृतीयायाः क्षयो बोध्यः । कस्मादेवं यत् भाद्रशुक्लपंचमीक्षये तृतीयायाः क्षयः क्रियते इति पृच्छसि तदुत्तरमेवं-चतुर्थी पर्वतिथित्वेन तस्याः क्षयाभावात् चिरंतनाचार्यैरादृतत्वात्, अत एवाधुनाप्येवमेवास्माभिः क्रियते । यदमावास्यायाः क्षये प्रतिपदः क्षयः करोति तन्मतमपास्तं, यदुक्तं अमावासाएवि तेरसि न तु पडवस्स इति, सत्यमेव, पुनः शिष्यो गुरुं पृच्छति अथ पूर्णिमावृद्धौ युष्माभिः द्वे त्रयोदश्यौ कथं क्रियते ? तस्योत्तरं द्वे चतुर्दश्यौ केनापि सूरिणा न कृते, नापि कारिते, अत एव पूर्णिमावृद्धौ द्वे त्रयोदश्यौ अस्माभिः क्रियेते, कथं तृतीयस्थाने स्थिता त्रयोदशी वर्द्धिता पूर्वसूरिणेति ? जैनटिप्पनके तावत्पर्वतिथीनां वृद्धिरेव न भवति ततः परमार्थतस्त्रयोदश्येव वर्द्धिता, तत्सत्यं, परं तत्कारणं कथ्यतां, कारणं तु चतुर्दश्याः वृद्धिः कदापि न भवति तदेकं कारणं पूर्वोक्तं तहा पुत्रिमावुद्धिए तेरसीवुद्धी जायइ इच्चाइ, एवमपि तव न रोचते तदा वर्द्धितपूर्णमास्याः घटिकायाः चतुर्दश्यां निक्षेपः कार्यः, सापि द्विगुणिता जाता, साप्येकैव क्रियते, न तु द्वे, अतः आद्या चतुर्दशी-

ઘટિકા ત્રયોદશ્યાં નિક્ષિપ્તા સ્થાપિતેત્યર્થઃ, અત એવ પૂર્વસૂરિભિસ્ત્રયોદશી વર્દ્ધિતા, સા ચ અપર્વરૂપેણ ગણિતા, દ્વિતીયા તુ પર્વરૂપૈવ ગણિતા, તસ્મિન્નૈવ દિવસે પાક્ષિક-પ્રતિક્રમણાદિતપઃ કુર્વન્તિ મુનિસત્તમાઃ, તદનંતરં પૂર્ણિમા, યદિ ચ કલ્યાણકવાસરા પર્વતિથિશ્ચ એકત્રાયાતિ તદા કિં કુર્વતિ તે ? તન્મે કથયતાં, સત્યં, પરમં ચતુર્થદિને યાવદપિ તપઃપૂર્તિઃ કાર્યતે, પશ્ચાદ્યથાશક્તિઃ, શેષં તુ ક્ષયતિથિવદ્ જ્ઞાતવ્યમિતિ, એવં ભાદ્રપદશુક્લપંચમ્યાં વર્દ્ધિતાયામપિ વર્ધિતપૂર્ણિમાવદવસેયમિતિ, એવમેવ સત્યં, ગતશંકોડહં જ્ઞાતસ્તિથ્યધિકારે ઇતિ ધર્માધિકારે ઇતિ તપઃકરણનિશ્ચયે પરસ્યોપદેશઃ સ્વસ્ય કરણં ચ સુનિશ્ચિતં કથિતમ્ ॥

સં.૧૭૯૨ની પ્રતમાં (નં.૧વાળી પ્રતમાં) અંત્યભાગે જે ભલામણ કરી છે કે- વિશેષ જિજ્ઞાસુએ વૃહદેવેન્દ્રસૂરિફૂલ સામાચારી જોવી તે ચતિદિનફૂલ-સામાચારીની આ પ્રત છે. તેમાં પાના ૧૩૦ છે. તેમાં પત્ર ૩૭-૩૮-૩૯માં ધર્માધિકાર નામે વિભાગ છે તેની અંદર આ તિથિસંબંધી નિશ્ચય કરવામાં આવ્યો છે તેનો આ ઉતારો છે.

જૈનટિપ્પણાને હિસાબે પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ ન થાય.

ભાદરવા સુદિ પાંચમની ક્ષયવૃદ્ધિએ ત્રીજની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાની આજ્ઞા અને શાસ્ત્રાર્થથી સિદ્ધ કરેલો ત્રીજનો જ ક્ષય.

પૂનમ આદિ પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરસ આદિની ક્ષયવૃદ્ધિ શાસ્ત્રોક્ત છે. પરંપરાગત છે.

ભાદ્રપદ સુદિ પાંચમની ક્ષયવૃદ્ધિએ ત્રીજની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાની રીત.

* * *

નં. ૬

શ્રી દેવસૂરગરુણવાળા પૂનમનો ક્ષય થતો હતો ત્યારે તેરસનો ક્ષય કરતા જ હતા. એ સં.૧૮૭૧ ના શ્રી દીપવિજયજીના પત્રથી જણાય છે, આ

(૧૪)

રઘ્યો તેનો કેટલોક ભાગ :-

સ્વસ્ત શ્રી ભરૂઅચ સુરત કાંઠાંનમપરગણે શ્રીવિજયાનંદસૂરિગચ્છિયા સમસ્ત સંપ્રદાય પ્રતિ શ્રી વડોદરેથી લી. પં.દીપવિજયની વંદના । બીજુ તિથિ બાબત: તુમારો ખેપીયો આવ્યો હતો તે સાથે પત્ર મોકલ્યું તે પોહોતુ હસ્યૈ । બી । અમાંસ । પુંન્યમ ત્રુટતી હોઈં તે ઉપર દેવસૂરિવાઠા તેરસ ઘટાડે છે, તમે પડવે ઘટાડોં છો, એ તમારે કજીઓ । પળ બેહુ એક ગુરૂના શિષ્યવાઠા છે ॥ બેહું જળ હીરપ્રશ્ન સેનપ્રશ્ન ઉપર લડો છો । અને માંહે વિચાર કરીને બોલતા નથી તે પ્રત્યક્ષ ગચ્છમમત્વ જણાઈ છે મારેં વિચારવું.. સાં. ૧૮૭૧ આસો સુદિ ૧ બિનાસ્વારથેં શ્યાને વિગ્રહ જોઈં, પાધરો ન્યાય છૂડે તે કરજોજી.

આ પાનું વડસમાનાં ભંડારનું છે, તે આ.વિજયોદયસૂરિજી મહારાજ તરફથી મળેલ છે, તે શ્રી દીપવિજયનો પત્ર છે. સં. ૧૮૭૧નું લખેલ છે.

શ્રી દેવસૂરગરછવાળા પહેલેથી જ પૂનમની ક્ષયપૃષ્ઠિએ તેરસની ક્ષયપૃષ્ઠિ કરતા જ હતા. અને એ દેવસૂરગરછ અને આણસૂરગરછનો મતભેદ છે.

* * *

નં. ૭

16મી સદીની અધિકમાસ પર્યુષણા વિચાર સામાચારીની પ્રતમાં ટીપ્પણમાં આ પ્રમાણે લખાણ છે.

૧. પંચમીતો ખયવુઢીએ એગદિણઅગ્ગઓ ચેવ કયા ૨. ભાદ્રપદશુક્લ ચતુર્થ્યા: ક્ષયે વૃદ્ધી ચ ન આઘ્યાડપરા આરાધ્યા ઇત્યાદિ ૩. જહા પુત્રિમાખએ તેરસિખઓ તહા પુત્રિમાવુઢીએ વિ તેરસીવુઢી જાયઈ ઇઈ પવયણં પુવ્વસૂરીહિં ભણિયં ઇતિ સામાચાર્યા, અંતર્ભૂતા હિ પંચદશી ચતુર્દશ્યામિતિ વચનાત્ પંચમી ચતુર્થ્યામંતર્ભૂતેત્યર્થ: ઇતિ સામાચાર્યા પંડિતમેરુવિજયગણિના પ્રોક્તમિતિ વિશેષાર્થિના સા સામાચારી વિલોકનીયા ઇતિ ૪. એગદિણા-ગ્ગઓ ચડત્થી પજ્જોસવણા ઇતિ ૫. પક્કંતે તહ માસંતે જા ભવે પુત્રિમા વુઢીએ તો તેરસીએ ભણિઓ, કરિજ્જા જિણ (ચંદ) આણાએ ૬. ભાદ્રપદશુક્લપંચમ્યા એકદિવસાવર્ગેવ ચતુર્થ્યામિવ

(૧૫)

૭. આસાદકત્તિયફગ્ગુણમાસં યઓ પુત્રિમા હોઝ, તાસં યઓ તેરસી ઢણિઆ જિણવરિદેહિ
 ॥૧ ॥ જડ પવ્વતિહિખઓ તહ કાયવ્વો પુવ્વતિહિએ એવમાગમવયણં કહિયં તેલુક્કનાહેહિ ।
 ચઝમાસી વરિસે વુઢ્ઢી ઢવે જા પુવ્વતિહિએ ઠાવિયાણં પુવ્વદિણે મિલિયા ઢોઽવિ ય તત્થ દિણે
 દેવવાચકોપાધ્યાયગાહા ।

આ લખાણ ૧૬મી સદીનું છે. આ.વિજયઉદયસૂરિજી મહારાજ,
 આ.વિજયનીતિસૂરિજી મહારાજ, પં.લાલવિજયજીગણી આદિ પાસેની પ્રતો
 ઉપરથી ઉતારેલ છે.

પૂનમના ક્ષયે તેરસનો ક્ષય થાય.

સંવત્સરી મહાપર્વ પાંચમના એક જ દિવસ પહેલાં થાય,

ભાદરવા સુદી ચતુર્થીવૃદ્ધિએ પહેલી ન લેવી, બીજી જ આરાધવી.

* * *

નં.૮

આ પ્રત, પં:શ્રી લાલવિજયજી ગણિએ ત્રણ ઠેકાણેથી લખી છે. એક
 અમદાવાદ લાલભાઈની પોળમાં લલ્લુભાઈ ઘનજીભાઈ શાહની પ્રત ઉપર-
 થી, બીજી શ્રીમાન પં. ક્ષાંતિવિજયજી ગણિની છે અને ત્રીજી વાવમાં ખૂબચંદ
 મૂલચંદની પ્રત ઉપરથી !! પરંતુ લખાણ એક જ હોવાથી અમે આ એકનો જ
 ઉતારો આપ્યો છે.

અથ પર્વતિથિનિર્ણય: ॥ પૂર્વસૂરિપ્રણીતસામાચારીત: શ્રીદેવવાચકેન કૃતગાથાઓ
 ॥ આસાદકત્તિયફગ્ગુણમાસે યઓ પુણ્ણિમા હોઝ તાસં યઓ તેરસી ઢણિઓ જિણવરિદેહિ
 ॥૧ ॥ બીયા પંચમી અઢ્ઢમી એકારસી ચ ચઝદ્દસી ય તાસં યઓ પુવ્વતિથિઓ અમાવાસાએવિ
 તેરસી ॥૨ ॥ પક્ષવસ્સ અઢ્ઢં અઢ્ઢમી માસં અઢ્ઢાઓ પક્ષિચયં હોઝ । તેરસ સોલસદિવસે ન
 પક્ષિચયં હુંતિ કઙ્યાવિ ॥૩ ॥ આસાદબહુલપક્ષે ઢદ્ધવસ્સ કત્તિએ ય પોસે ય ।
 ફગ્ગુણવઙ્ગસાહેસુ ય નાયવ્વા ઓમરત્તાઓ ॥૪ ॥ અસદ્દેણ ગીયત્થેણ જં ઢાસિયં તં તહા
 કાયવ્વં । ચઝમાસિયવરિસે તહ કલ્લ્લાણગાઙ્ગ તિહીસુ ॥૫ ॥ જડ પવ્વતિહિખઓ તહ તહ ।

(૧૬)

कायव्वो पुव्वतिहिए एगमागमव्वयणं कहियं तेलुक्कनाएहिं ॥६॥ चउमासियवरिसे वुद्धि
 भवे जा पव्वतिहिए । ठावियण पुव्वदिणे मिल्लिया दोवि य तत्थ दिणे । तत्थेव पाठांतरे
 ॥७॥ पुव्वाए तिहिआए ठविऊण जहक्कमेणं पच्छा आराहणीया सुरुदयवेलसंपत्ते ॥८॥
 आसाढ कत्तिय फग्गुण मासाण जाण पुण्णिमा होइ तासं खओ तेरसीए भणिओ जिणवरिदेहिं
 । इयं गाहा प्रत्यंतरे पण्णरसंमि दिवसे कायव्वं पक्खियं तु पाएणं । चउद्दसीसहियं कयावि
 न हुंति तेरस सोलसमे दिवसे ॥१०॥ अट्टमी बिहीए सहियं कायव्वा अट्टमी उ पाएणं ।
 अहवा सत्तमीमेवं नवमे छट्ठे न कायव्वं ॥११॥ पक्खस्स अट्टा अट्टमी मासस्स अट्टाओ
 पक्खियं होइ । सोलसदिणे न पक्खियं न कयं न हुंति कयावि ॥१२॥ पक्खियपडिक्कमणाओ
 सट्ठियपहरंमि अट्टमी होइ । तत्थेव पच्चक्खाणं करेति पव्वेसु जिणवयणं ॥१३॥ जहिआओ
 अट्टमी लग्गा तिहिआओ पक्खसंधिसु । संधिपुरम्मि नेया करेति हि पक्खिपडिक्कमणं
 ॥१४॥ अत्थि तम्मि य गंधो तव्वसेण सा ऊण जायइ एवं पुव्वसूरीहिं भणियं एत्थ न
 संदेहो ॥१५॥ उक्किट्ठा मज्झिमा जहण्णा पव्वतिही ति विहा भणिया यरिस चउमासिय
 अण्णमासपडिबद्धा मानायव्वा ॥१६॥ तथा चागमे अट्टमीचउद्दसीउद्दिट्ठुपुण्णमाइसु पव्व-
 तिहीसु खओ न हवेइ इह वयण्णाओ इति वचनात् । जम्हा पुण्णिमाखए तेरसिखओ होइ
 तम्हा पुण्णिमावुद्धीएवि तेरसि वुद्धीज्जा इइ वयणं पूव्वसूरीहिं भणियं । इति वृद्धसामाचार्या ।
 तथा चोक्तं । पक्खंतरे तह मासंते जा भवे पुण्णिमावुद्धिए तो तेरसीए भणिया करिज्ज जिण-
 आणाए ॥१७॥ एवं गुरुवएसेण भणिया भव्वस्स बोहाए सत्ताणुसारेण कहिया लिहिया
 जस-विजयेण ॥१८॥ इति तपागच्छीय श्रीदेववाचकोद्धृतपूर्वसूरिप्रणीतसामाचारीगाथासमूहः
 कथितश्च भव्यात्मबोधाय देववाचकेन । लिखितश्च स्वशिष्यशोविजयेनायं पर्वतिथिनिर्णयः
 असौ च १५७७ सप्तसप्तत्यधिकपंचदशशतमितेऽब्दे वैशाखकृष्णनवम्यां भूमिजवासरे,
 मुनिश्रीरूपविजयेन पुनरलेखि, श्रीआणंदविमलसूरिराज्ये पूर्णिमापाक्षिक प्रतिक्रमणमतो-
 च्छेदनाय प्रथमं पर्वतिथिनिर्णयं कृत्वा आद्या पर्वतिथ्युदय वत्यपि सामान्यतिथित्वेन, सूरिपादा
 अप्येवमेवाकुर्वन् यत्-पूर्णिमायाः क्षये वृद्धौ च त्रयोदश्याः, एवमेव वयं कुर्मह इति, अन्यथा
 षष्ठतपः कथं स्यात्, चतुर्दश्यां तु पाक्षिकालोचनातप उपवासरूपं द्वितीयस्तु पौर्णमास्याः

पर्वत्वेन द्वितीयं उपवासं करोति, अत एव चतुर्दश्यनंतरं पौर्णमासीति षष्ठतपोनिर्णीतिः इति तिथिनिर्णयः । लि.मुनि रामविजयजी शुभं भवतु । गतवर्षेपि श्रावणशुक्लपूर्णिमावृद्धौ आचार्यश्री आणंदविमलसूरिणाप्येवमेवाकारीति सुष्ठु कथितमस्मदादियतिसमूहानामिति ॥

આ પ્રત ૧૫૭૭માં તપગરછીય દેવવાચકજીના શિષ્ય યશોવિજયજીએ લખી છે તેના ઉપરથી મુનિશ્રી રૂપવિજયજી અને મુનિ રામવિજયજીએ લખેલ છે.

જેવી રીતે પૂનમના ક્ષયે તેરસનો ક્ષય કરાય તેવી રીતે પૂનમની વૃદ્ધિએ તેરસની વૃદ્ધિ કરવી એવી પૂર્વાચાર્યની સામાચારીમાં કહ્યું છે.

ગયે વર્ષે (૧૫૭૬) શ્રી આણંદવિમલસૂરિ મહારાજે પણ શ્રાવણ શુદ્ધ પૂનમની વૃદ્ધિએ તેરસની વૃદ્ધિ કરી હતી અને અમોને આજ્ઞા આપી હતી એમ તે પ્રતના લેખકનું કહેવું છે.

* * *

નં.૯

ખરતર-તપગરછ સંવાદ

તપા પાખી ચડસડ કહઈ, ઁરતર પુનમડં પાખી કહઈ, સુ ઁરતર જિનપ્રભસૂરિકૃત-દૂસમડંડિકામધ્યે ચડસ પાખી કહી છે (જીવારિ બીડ ચડસ આવે તિવારે તપા પાખીપડિકમણો કરે, પહિલિ ચડસે તપા બીજી તેરસ કહે છે. તે મધ્યે પુનિમ હોય તિવારે ડુજી ચડસે પાખી પડિકમણો કરડ છી ॥૧૪॥

ઁરતર સરવ તિથિ લેવડ ઘટે ઉપલી તિથિ લેવડ । તડ ચડસિ પૂનમમાંહે કોઈ લેવડ તે કિમ કોડ જેહભળી પંચમી ઘટતી ચડથીમાંહે કાંઈ લેવડ, તડ ચડસી ઘટતી પૂનિમમાંહે લેવડ તે ન જુડડ, તિણને ચડસી તેરસમાંહે લીધી જુડત । ઘરના આચરણ જે છે તે આગે પાછે જુડડ નહિ ॥૫૫॥

ઁરતર આઠમી ઘટતી પોસહ સાતમમાંહે લેવડ તેણના ગાઠા વાંક પડડ, કાંડ ? જિણેરા સાતિમ પોસહ નિષધડ છડ. તથા આઠમ ઘટતી જો નોમેડ કલ્યાણક હુવડ તડ પણિ

(૧૮)

खरतर पोसह सातममांहे लेवइ छई. ते कांइ लेवइ ? जेह भणी तेहने कल्याणक आराधे छे तेह भणी नवमइं पोसह लीधां रुडा दीसे, तेहिज इम लेवइ छे, चउदस घटती पुनममांहे पोषध करइ, परव जाणी लेवइ, खरतर लोग कतइ तेरस आराधि नहिं. चउदसि घटी तिवारेइ पुनिम परव छे, कीणहि आचार्ये कठे पण कियो नहि. दो आठमी दो चउदसी-पजूसणमां दो पांचम करणी (ज्यारे पुनमनो क्षय होय त्यारे चउदसनो क्षय कराय खरो, पण चउदस पर्वतिथि होवाथी तेनो क्षय न थाय, तेथी ज तेरसनो क्षय अमे करीअे छीअे. अने ज्यारे पुनमनी वृद्धि होय त्यारे बे पुनम करवी तेमां जे पहेली पुनमनी जे घडीओ विगैरेनो वधारो छे ते चउदशमां नांखवाथी चउदशनी घडीओ वधी जवाथी बे तेरसो करवी व्याजबी छे, पण पर्वतिथि तो न घटे के न बे थाय, एम तो तमाम गच्छवाला माने ज छे, एक न मानतो होय तो तमो जाणो) ओर दोइ सातम दो तेरसां और दो चउथी करणेको ठेर ठेर कीयो है । तेण अम्हे पोसहि लेवां, आठम तु (नु) मइ कल्याणक पोसहरा दिन छोडी जे सातममांहे पोसह करे छे । तिणनइ घणां वाक पडे छे । आगइ पाछे जुडता नथी, तिआं मूलादि किठइ ईठा मनावइ । तथा मास तथा तिथि वधइ तिवारइ पाछला लेवइ, खरतर पहिलि लेवइ, कठेइ पाछली पण लेवइ, आपणा दाय आवे तिम करइ, तेणइं आगे पीछे न जुडइ, श्री तत्त्वरथभाषमांहे कह्यो मास तथा तिथि वधइ ते पाछली लीजइ तिण मेली तिम्हीज लेवइ छइ ॥५६॥

आ संवाढमां पण पर्वतिथिना क्षये पूर्व तिथिनो क्षय करवानुं जग्यावे छे. आ प्रत भेइविजयजुना समयमां लजायेली छे.

* * *

नं.१०

आ जुनी प्रत, पं.लाभविजयजु पासे छे. पं.भेइविजयजुनी पणते लजायेली तप अने भरतरनां संवाढनी प्रतमां आ नीयेनो पाठ छे.

खरतर एम कहे छे के चउदस घटे पुन्निमा पर्वतिथि छे तेथी पुन्निमाए पोसह करीये तपा चउदस घटे तेरस संपूर्ण घटाडीने चउदस खडी राखणी, पोसह आदि सब क्रिया

(१८)

ચડદસે કરણી ॥ ઓર ચડદસી વધે તબ પહેલી ચડદસકી ડુસરી તેરસ કરણી, ડસી ડિન તેરસકી ક્રિયા કરણી ઓર ચડદસી ઁડી રલકર ડસી ડિન પોસહ સબ ક્રિયા કરે ॥ ઇસિતરે પર્યુષણાકી પંચમી વધે તબ ડો ચોથ કરકે ડુસરી ચોથે સંવત્સરીકી ક્રિયા કરે. વાંહ પર સૂર્યોદય વેલાકી જરૂરજ નહી, પહેલી ચડથી સૂર્યોદય તે તાવતી સંપૂર્ણ હોય તો પળ ડસિકો સામાન્ય તિથિરૂપ ગિણની. ક્યુંકિ પંચમી આગે વોહી ચોથ હે. ઇસિ કારણસે શાસ્ત્રમેં ઢી કિયા હૈ પંચમીકી અગાઢ ઁક ડિન હોવે તબ સંવત્સરીપ્રતિક્રમણાડિ કરના.

આ લખાણમાં-ચઉદશ વધે ડો પહેલી ચઉદશની બીજી તેરસ કરવી અને બીજી ચઉદશે ચઉદશ ખડી રાખવી અને તેનું આરાધન કરવાનું જણાવ્યું છે. તેમજ પર્યુષણાની પાંચમ વધે ત્યારે બે ચોથ કરી બીજી ચોથે સંવચ્છરીનું વિધાન છે. એવે ઠેકાણે સૂર્યોદયની જરૂર નથી એમ પણ જણાવ્યું છે.

* * *

નોંધ નં. ૧- ઉપર મુજબના સાધાર એવા શાસ્ત્રપાઠો તો વિક્રમ સંવત્ ૧૯૯૩માં શાસનપક્ષના મહારથીઓના હાથમાં આવ્યા અને તે સંગ્રહ, પ્રસિદ્ધ પણ કરાયો. આ શાસ્ત્રપાઠો જોતા સુજાવાચકોને સચોટ પ્રતીતિ થશે કે-પૂ. આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ શ્રી આનંદસાગરસૂરિજી મહારાજ, પોતાની તદ્દન બાલ્યાવસ્થામાં પણ તર્કશક્તિથી જે- ભા.શુ. ૫ ના ક્ષયે ત્રીજનો જ ક્ષય થાય એમ વિક્રમ સંવત્ 1952માં વાત ઉચ્ચારેલ તે જ વાત શાસ્ત્રસામા-ચારી સંગત હતી અને છે જ; અને જે ચોથનો, છઠનો કે પાંચમનો ક્ષય કરવાની વાતો તે વખતે થતી હતી અને અમલમાં પણ મુકાઈ હતી તે બધી જ વાતો, શાસ્ત્રપરંપરાવિહીન જ હતી !! આમ છતાં સો-સો વર્ષના વ્હાણા લગભગ વાયા છતાં હજુ ૬ ના ક્ષયની પક્કડ મૂકાતી નથી અને ત્રીજના ક્ષયમાં

(૨૦)

સીધું અવાતું નથી અને ઉપરથી આ શાસ્ત્રપાઠોને ઉપજાવી કાઢેલા તરીકે પ્રચારાતું હોય તો તેવા ભવાભિનંદી આત્માઓએ એટલું તો અવશ્ય વિચારવું જોઈએ કે બીજા બીજા ભંડારોની જેમ તમારા પણ ભંડારમાંથી પાના મળ્યાની આમાં નોંધ પ્રગટ જ છે તો તે પાના પણ શું આનંદસાગર-સૂરિજી મહારાજે ઉપજાવી કાઢીને તમારા ભંડારમાં મૂકી દીધા ? પરંતુ જે પોતાનું જ સાચું કરવાની ધૂનમાં ભીતિ વિનાના થઈને જૂઠ-કાવાદાવાં આદિમાં જ રાચતા હોય તેવા અઘર્મી ગણાતા આત્માઓને તેવા આક્ષેપો કરવા એ રમત વાત હોવાથી તેવા આત્માઓની ભાવદયા જ ચિંતવવી રહે છે.

નોંધ નં. ૨- વિક્રમ સંવત્ ૨૦૧૪ના રાજનગર મુનિસંમેલનની શરૂઆત પહેલાં પાંજરાપોળના ઉપાશ્રયે મળેલ શાસનપક્ષની ચોથી િર્ટીંગમાં મારા તારક ગુરૂદેવ પૂ.શાસનકંટકોદ્ધારક આ.શ્રી હંસસાગરસૂરિજી મહારાજે પર્વતિથિ-પર્વાનંતરપર્વતિથિ તેમજ ભા.શુ.૫ ની ક્ષય-વૃદ્ધિએ પૂર્વની-પૂર્વતરની એવી અપર્વ તિથિની તેમજ ભા.શુ. ૩ની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાનો આદેશ પાઠવનારા એવા ત્રીશોક જેટલા પાઠો પૂ.આ.મ. શ્રી વિજયોદયસૂરિજી મ. તથા પૂ.આ. શ્રીનંદનસૂરિજી મહારાજ સમક્ષ રજૂ કર્યા હતા અને જે પાઠોના પ્રતાપે તેમ જ શાસનપક્ષની ઐક્યતાને પ્રતાપે ૨૫૦ જેટલા મુનિઓ વચ્ચે ઉભા થઈને પૂ.આ.શ્રી નંદનસૂરિજી મ. શ્રીને પણ- હવેથી અમારે ભા. શુ. ૫ ના ક્ષયે ભા. શુ. ૩ નો ક્ષય કબુલ... કબુલ... કબુલ એમ બુલંદનાદે જાહેરાત કરી સ્વીકાર કરવો પડેલ. તે પાઠો ભવિષ્યની જૈનપ્રજાને પણ ઉપયોગી હોઈ તેનો સંગ્રહ, આ નીચે રજૂ કરવામાં આવે છે. જે આ પ્રમાણે :-

પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિએ પૂર્વ કે પૂર્વતર
અપર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાનું જાણાવતા

* શાસ્ત્રપાઠોનો સંગ્રહ *

(નં. ૨)

(૧) અભિવદ્ધિઅસંવચ્છરે જત્ય અહિઅમાસો પડતિ તો આસાદ્ધપુણિમાઓ વીસતિ રાતે ગતે ભળતિ ઠિઆમો ત્તિ (આચારપ્રકલ્પચૂર્ણિ) ભાવાર્થ-યુગના અંતે આષાઢમાસની વૃદ્ધિ હોય છે તેમાં બીજા અષાઢ શુદ્ધિ પૂનમનો જ ક્ષય હોય છે અને તેથી આ પાઠમાં જણાવે છે કે- અભિવદ્ધિતસંવત્સરમાં જ્યારે અધિકમાસ (બે અષાઢ) આવે છે ત્યારે અષાઢપૂર્ણિમાથી વીશ રાત્રિ ગયે સતે અટલે કે-ત્રાવણ શુદ્ધિ પાંચમે અમે અહિં રહ્યા છીએ એ પ્રમાણે કહે.

સુજા વાચકો ! અભિવદ્ધિત સંવત્સરના બીજા અષાઢ શુદ્ધિ પૂનમનો ક્ષય હોવા છતાં શાસ્ત્રકાર અષાઢ શુદ્ધિ પૂનમથી એમ સ્પષ્ટ શબ્દો જણાવે છે ! તેથી ક્ષીણ પૂનમના ક્ષયે પૂર્વની ચૌદશનો ક્ષય અને તે ચૌદશ પણ પર્વતિથિ હોવાથી તેના ક્ષયે અપર્વ એવી તેરશનો ક્ષય કરીને ૧૪+૧૫ (ચૌમાસી ચૌદશ-પૂનમ) રૂપ જોડીયા પર્વને જોડે રાખીને આરાધવા માટે આ આગમનો પાઠ અખંડિત બતાવેલ છે.

(૨) બીયા પંચમી અઢમી એકારસી ચાઉદસી ય । તાસં યવો પુવ્વતિહી અમાવાસાએ વિ તેરસી ॥ બીજા-પાંચમ-આઠમ-એકાદશી-ચૌદશના ક્ષયે તેની પૂર્વની અપર્વ તિથિનો એટલે કે-૧-૪-૭-૧૦-૧૩ તિથિનો અને અમાસના ક્ષયે તેરસનો ક્ષય કરવો.

(૩) આસાદ્ધકત્તિયફગુણમાસે જઈ યવો પુન્નિમા હોઈ । તાસં યવે તેરસીએ ભળિયં જિણવરિદેહિ ॥ જો અષાઢી-કાર્તિકી અથવા ફાલ્ગુણી પૂનમનો ક્ષય હોય તો તેરશનો ક્ષય કરવો. (અને એમ કરીને ૧૪-૧૫નું જોડીયું પર્વ જોડે જ રાખવું.)

(૪) અઢમી ચાઉદસી પુન્નિમા ઉદ્દિઢ્ઠા ય પવ્વતિહી । આસાં યવો ન હવિજ્જઈ ।

(૨૨)

આઠમ-ચૌદશ-પૂનમ અને અમાવાસ્યા આ ચતુષ્પર્વોનો ક્ષય ન થાય અર્થાત્ લૌકિક પંચાંગમાં હોય તો પણ પૂર્વ કે પૂર્વતર એવી અપર્વતિથિનો તથા તેરશનો ક્ષય કરવો.

(૫) જમ્હા પુત્રમાખૈ તેરસીખઓ તહા પુત્રિમાવુઢ્ઠીૈ વિ તેરસીવુઢ્ઠી જાયઙ ઙઙ વયણં પુવ્વસૂરીહિં ભણિયં ॥ જ્ઞેમ પૂનમના ક્ષયે તેરશનો ક્ષય થાય છે તેમ પૂનમની વૃદ્ધિએ પણ તેરશની વૃદ્ધિ થાય છે એવું પૂર્વાચાર્યોનું કથન છે.

(૬) જઙ પવ્વતિહિખઓ તહ કાયવ્વો પુવ્વતિહીૈ । ૈવમાગમવયણં કહિયં તેલુક્ક નાહેહિં ॥ જ્ઞયારે પર્વતિથિનો ક્ષય હોય ત્યારે તેની પૂર્વની અપર્વતિથિનો ક્ષય કરવો એવું આગમવચન પણ ત્રિલોકના નાથે કહેલ છે.

(૭) પૂર્ણિમામાવાસ્યયોઃ ક્ષયે વૃદ્ધૌ ચ ત્રયોદશ્યા ૈવ ક્ષયો વૃદ્ધિશ્ચ યુક્તા ॥

પૂનમ અને અમાસની ક્ષય-વૃદ્ધિએ તેરશની જ ક્ષય-વૃદ્ધિ કરવી તે યુક્ત છે.

(૮) પક્કંતે તહ માસંતે જો ભવે પુત્રિમાવુઢ્ઠી । તો તેરસીૈ ભણિઓ ખઓ કરિજ્જ જિણિંદઆણા ॥

પક્ષના કે માસના અંતે જ્ઞે પૂનમ (કે અમાસની) વૃદ્ધિ આવતી હોય તો તેરશની કરવી અને ક્ષય આવતો હોય તો તેરશનો ક્ષય કરવાની જિનેન્દ્રોની આજ્ઞા છે.

(૯) અન્યથા ક્ષીણાષ્ટમીકૃત્યં સમ્પ્ર્યાં ક્રિયમાણમષ્ટમીકૃત્યવ્યપદેશં ન લભતે ॥

જ્ઞે આઠમના ક્ષયે સાતમનો ક્ષય ન કરે તો ક્ષીણાષ્ટમીનું કૃત્ય સાતમના કરાતું છતાં આઠમના કૃત્યના વ્યપદેશને નહિ પામે. (કારણ કે-અષ્ટમીપર્વતિથિની વિદ્યમાનતા બતાવ્યા સિવાય આઠમનું કૃત્ય કેવી રીતે આરાધાય ? (માટે આઠમના ક્ષયે સાતમનો ક્ષય કરી ત્યાં અષ્ટમીની સ્થાપના કરવી તે યુક્ત જ છે.)

(૧૦) પર્વતિથેઃ ક્ષયે પૂર્વા યાઽપર્વતિથિસ્તસ્યા ૈવ ક્ષયઃ કાર્યઃ ॥ પર્વતિથિનો ક્ષય હોય ત્યારે પૂર્વની જ્ઞે અપર્વતિથિ હોય તેનો જ ક્ષય કરવો જ્ઞેઈએ.

(૧૧) યદિ પૂર્ણિમામાવાસ્યયોઃ ક્ષયો ભવતિ તદાનયા રીત્યા ત્રયોદશ્યાઃ ક્ષયઃ કાર્યઃ ॥ જ્ઞે પૂનમ કે અમાસનો ક્ષય હોય તો આ=ઘટીસંક્રમણની રીતિથી તેરશનો ક્ષય કરવો.

(૧૨) દ્વિતીયાપંચમ્યષ્ટમ્યેકાદશીષુ પર્વતિથિષુ ચતુર્દશ્યાઃ ક્ષયે તત્પૂર્વદિનક્ષયઃ કાર્યઃ

॥ બીજ-પાંચમ-આઠમ-અગીયારસ-ચૌદશના ક્ષયે તેની પહેલાના દિવસનો ક્ષય કરવો.

(૧૩) જડ પુણિમાવુઢી તો આઇલ્લા અપવ્વરૂવા, અતો તેરસીએ તુમે આણેજ્ઞા, તત્થ દિણે તેરસી કરિજ્ઞા, તયણંતરં ચડદસી, પક્કિચયતવં ચેઇયસાહુવંદણં ચ પક્કિઅપડિક્કમણાં સવ્વં કુણંતુ ગીયત્થા, એવમેવ અમ્હંપિ કરેમુ ઇચ્છાઇ ॥ જ્યારે પૂનમની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે પહેલી પૂનમ અપર્વરૂપ છે. (૧૪-૧૫ બંને જોડીયું પર્વ હોવાથી વચ્ચે પહેલી પૂનમ જો અપર્વરૂપે રહે તો જોડીયું પર્વ તૂટી જાય એટલે તે અપર્વરૂપ પહેલી પૂનમને) તેરશ (જો અપર્વરૂપ છે તે તેરશ) ની સાથે તેને (પહેલી પૂનમને) ગોઠવી દેવી, અર્થાત્ તે દિવસે (બીજ) તેરશ કરવી. ત્યારબાદ ચૌદશ. આ ચૌદશના દિવસે પાક્ષિકતપ, ચૈત્યો અને સાધુઓને વંદન તથા પાક્ષિકપ્રતિક્રમણ આદિ સર્વ ક્રિયાઓ ગીતાર્થો કરે છે તેમ અમો પણ કરીએ છીએ. અર્થાત્ પૂનમની વૃદ્ધિએ તેરશની વૃદ્ધિ કરીએ છીએ.

(૧૪) અઢમીચાડદસીપુન્નિમાઠદ્દિઢ્ઠા ય પવ્વતિહીસુ ય ઓ ન હવિજ્ઞઇ, એત્થ ય કરંડે (યગારઠાણે) ચકારો ભાણિયવ્વો । અતો પજ્જોસવણાઇપવ્વતિહીસુ એવમેવ ભાણિયવ્વં ॥ આઠમ-ચૌદશ-પૂનમ-અમાવાસ્યારૂપ પર્વતિથિનો ક્ષય ન થાય અને ચકારથી પર્યુષણા આદિની પર્વતિથિઓમાં પણ જાણવું. એટલે પર્યુષણાની પર્વતિથિઓનો પણ ક્ષય ન થાય.

(૧૫) અમાવાસ્યાપૂર્ણમાસ્યોઃ ક્ષયે ક્ષયસ્તુ ત્રયોદશ્યા એવ ॥ અમાસ અને પૂનમના ક્ષયે તો તેરશનો જ ક્ષય થાય.

(૧૬) દ્વિતીયાપંચમ્યેકાદશીચતુર્દશીષુ યદિ ક્ષયો ભવેત્તદા તત્પૂર્વાયાસ્તિથેઃ કાર્યઃ ॥ જ્યારે બીજ-પાંચમ-એકાદશી-ચૌદશનો ક્ષય હોય ત્યારે તેની પૂર્વેની તિથિનો ક્ષય કરવો.

(૧૭) તસ્માત્પુર્ણિમામાવાસ્યાઃ ક્ષયે ત્રયોદશ્યા એવ ક્ષયઃ કાર્યં ઇતિ વૃદ્ધસામાચાર્યા ॥ તેથી કરીને પૂનમ કે અમાસનો ક્ષય હોય તો તેરશનો જ ક્ષય કરવો એમ વૃદ્ધ સામાચારીમાં કહેલું છે.

(૨૪)

(૧૮) અન્યચ્ચ-વૃદ્ધૌ પાક્ષિકં ક્રિયતે इदं किम् ? ખરતરો તપાગચ્છીયોને પૂછે છે કે-જ્યારે ચૌદશ કે પૂનમની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે બીજી ચૌદશ કે પહેલી પૂનમે પાક્ષિક કરો છો તેનું કેમ ? અર્થાત્ લૌકિક એવી બે ચૌદશ હોય ત્યારે બે તેરશ કરવાનું વિધાન હોવાથી લૌકિક બીજી ચૌદશ અને પહેલી પૂનમે પાક્ષિક તપાગચ્છીઓ કરે છે. તેનું શું (ઉત્સૂત્રખંડન)

(૧૯) પંચમીતિથિસ્ત્રુટિતા ભવતિ તदा तत्तपः पूर्वस्यां तिथौ क्रियते, પૂણિમાયાં ત્રુટિતાયાં ત્રયોદશીચતુર્દશ્યોઃ ક્રિયતે ॥ (હીરપ્રશ્ન) લૌકિક પંચાંગમાં પંચમીનો ક્ષય હોય તો તેનો તપ, તેની પૂર્વેની તિથિમાં કરવો. એટલે ચોથનો ક્ષય કરી ત્યાં પંચમી સ્થાપીને તપ કરવો અને જો પૂનમ તૂટી હોય તો (પૂનમના ક્ષયે તેરશનો ક્ષય થતો હોવાથી લૌકિક પંચાંગની) તેરશ-ચૌદશનો કરવો. અર્થાત્ લૌકિક તેરશે ચૌદશ અને ચૌદશના દિવસે પૂનમનો સંસ્કાર કરી ચૌદશ-પૂનમનો તપ કરવો.

(૨૦) તસ્માત્ सिद्धं चैतत्पूर्णिमाभिवृद्धौ त्रयोदशीवर्द्धनं ॥ (વિજયદેવસૂરપટ્ટક) તેથી આ સિદ્ધ થાય છે કે-પૂનમની વૃદ્ધિમાં તેરશની વૃદ્ધિ કરવી.

(૨૧) આયરિયાવિ એવમેવ ભણંતિ जम्हा पुणिमाखए तेरसिखओ, એવમેવ વુઢ્ઠી-એવિ જાયઇ ઇચ્ચાઇ (તિથિહાનિ-વૃદ્ધિવિચાર) આચાર્યો પણ એમ જ કહે છે કે-પૂર્ણિમાના ક્ષયે તેરશનો ક્ષય અને પૂનમની વૃદ્ધિએ તેરશની વૃદ્ધિ થાય છે.

(૨૨) પૂર્ણિમામાવાસ્યાયાઃ ક્ષયે ક્ષયસ્ત્રયોદશ્યા ભવતીતિ ॥ પૂનમ-અમાસના ક્ષયે તેરશનો ક્ષય થાય છે... વિગેરે ...વિગેરે.

--ભાદરવા શુદ્ધિ પ ની ક્ષય-વૃદ્ધિએ --

ભા.શુ.૩ ની જ ક્ષય-વૃદ્ધિનો આદેશ આપતા પાઠો

(૧) અત્ર ચ પંચમીક્ષયે તૃતીયાક્ષયઃ, વૃદ્ધૌ સૈવાદ્યપંચમી અપર્વરૂપેણ ગણિતા । તૃતીયાયાં પ્રસ્થાપિતા, તદનંતરં ચતુર્થી, પશ્ચાત્પંચમી ચારાધ્યા इत्यर्थः ॥ (મહોઽશ્રી દેવવાચકજી કૃત પર્વતિથિનિર્ણય સં.૧૫૬૩) અને અહીં ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમનો ક્ષય

હોય ત્યારે ત્રીજનો ક્ષય કરવો અને વૃદ્ધિ હોય ત્યારે અપર્વસ્વરૂપ એવી પહેલી પાંચમને અપર્વ એવી ત્રીજમાં સ્થાપવી. એટલે બે ત્રીજ કરવી. ત્યારપછી ચોથ અને તે પછી પંચમી આરાધવી. એટલે ભા.શુ.૪-૫ રૂપ જોડીયા પર્વને જોડે જ આરાધવા.

(૨) તસ્માત્ સિદ્ધં પંચમીવૃદ્ધૌ તૃતીયાવૃદ્ધિરિતિ । ચેત્પંચમીવૃદ્ધૌ તૃતીયાવૃદ્ધિશ્ચ તવ ન રોચતે તદા ચતુર્થીવૃદ્ધિ કૃત્વા પ્રથમાં પરિત્યજ્ય દ્વિતીયાં ચતુર્થીં ભજ ॥ (તિથિવિચાર-સામાચારી) તેથી કરીને એ સિદ્ધ થયું કે પાંચમની વૃદ્ધિમાં ત્રીજની વૃદ્ધિ કરવી. હવે તને જો પાંચમની વૃદ્ધિએ ત્રીજની વૃદ્ધિ ગમતી ન હોય તો ચોથની વૃદ્ધિ કરીને પહેલી ચોથને છોડી દઈને એટલે કે-તેને અપર્વરૂપ ગણીને બીજી ચોથને સંવચ્છરી તરીકે સ્વીકાર.

(૩) ભાદ્રશુક્લપંચમ્યાયાઃ (મ્યાઃ) ક્ષયે તૃતીયાયાઃ ક્ષયઃ વૃદ્ધૌ ચાપિ તૃતીયાયા એવ વૃદ્ધિઃ કાર્યા ॥ (તિથિવિચાર સામાચારી) ભાદરવા શુદ્ધ પાંચમના ક્ષયે ત્રીજનો ક્ષય અને વૃદ્ધિમાં પણ ત્રીજની જ વૃદ્ધિ કરવી જોઈએ.

(૪) તથૈવ ભાદ્રપદસ્ય શુક્લપંચમ્યાઃ ક્ષયે વૃદ્ધૌ ચ તૃતીયાયાઃ ક્ષયો વૃદ્ધિશ્ચ યુક્તા । પરંપરાગતા ચ સા રીતિઃ નાર્વાચીનેતિ ॥ તેવી જ રીતે ભાદરવા શુદ્ધિ પંચમીની ક્ષય-વૃદ્ધિએ ત્રીજની ક્ષય-વૃદ્ધિ કરવી એ યુક્ત છે, અને પરંપરાગત તે રીતિ અર્વાચીન નથી. અર્થાત્ ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમની ક્ષય-વૃદ્ધિએ ત્રીજની ક્ષય-વૃદ્ધિ કરવાની ચાલુ પરંપરા, પ્રાચીનસામાચારીસંગત જ છે.

(૫) યથા પૂર્ણિમાભિવૃદ્ધૌ ત્રયોદશીવૃદ્ધિર્જાયતે તથા ભાદ્રપદશુક્લપંચમીવૃદ્ધૌ તૃતીયાવૃદ્ધિર્જાયતે ન તુ અન્યતિથિવૃદ્ધિઃ ॥ જેમ પૂનમની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે તેરશની વૃદ્ધિ થાય છે તેમ ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે ભાદરવા શુદ્ધિ ત્રીજની વૃદ્ધિ થાય છે. અન્યતિથિની એટલે કે-ચોથની વૃદ્ધિ થતી નથી.

(સં.૧૯૫૨ તથા ૧૯૯૨ માં પૂ.આનંદસાગરજી (આનંદસાગરસૂરિજી) મહારાજનું શ્રી હીરપ્રસ્નાદિના આધારે આ પ્રમાણે જ કથન હતું; છતાં સમૂહબળના જોરે કોઈએ ચોથની, કોઈએ પાંચમની અને કોઈએ છઠની ક્ષય-વૃદ્ધિનો માર્ગ અપનાવ્યો હતો તે તદ્દન શાસ્ત્ર-પરંપરોત્તીર્ણ જ માર્ગ હતો અને છે એમ આ પાઠથી અને નીચેના

પાઠથી પણ સિદ્ધ થાય છે.)

(૬) પર્યુષણાયાં ભાદ્રપદશુક્લપંચમ્યાઃ ક્ષયો વૃદ્ધિશ્ચ ટિપ્પણાનુસારેણ યદિ ભવેત્ તદા યથા પૂર્ણિમાસ્યાઃ ક્ષયે ત્રયોદશયા એવ ક્રિયતે એવમેવ ન્યાયેન ભાદ્રપદશુક્લપંચમ્યાઃ ક્ષયે તૃતીયાયાઃ ક્ષયઃ ક્રિયતે ॥ (વૃદ્ધદેવેન્દ્રસૂરિજીકૃત-યતિદિનસામાચારી) લૌકિક ટીપ્પણાનુસાર જેમ ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમની ક્ષય-વૃદ્ધિ કરાય છે તેમ ભાદરવા શુદ્ધ પાંચમના ક્ષયે ભા.શુ.ત્રીજનો ક્ષય કરાય છે.

(૭) એવમેવ ભાદ્રપદશુક્લપંચમીક્ષયે તૃતીયાયાઃ ક્ષયો બોધ્યઃ । કસ્માદેવં ? યદ્ભાદ્ર-પદશુક્લપંચમીક્ષયે તૃતીયાયાઃ ક્ષયઃ ક્રિયતે ? ઇતિ પૃચ્છતિ, તદુત્તરમેવં-ચતુર્થી પર્વતિથિત્વેન તસ્યાઃ ક્ષયાભાવાત્ । ચિરંતનાચાર્યૈરાદૃતત્વાત્ । અત એવાધુનાપ્યેવમેવમસ્માભિઃ ક્રિયતે ॥ એ પ્રમાણે જ ભાદરવા શુદ્ધ પાંચમના ક્ષયે ભાદરવા શુદ્ધ ત્રીજનો ક્ષય જાણવો. ભા.શુ.પના ક્ષયે (ચોથનો ક્ષય કહેવાને બદલે) ત્રીજનો ક્ષય કરવાનું કેમ કહો છો ? એમ જે પૂછતો હોય તો તેના જવાબમાં જણાવવાનું કે-ભાદરવા શુદ્ધ ચોથનું પર્વતિથિપણું હોવાથી અને પૂર્વાચાર્યોએ વાર્ષિકપર્વ તરીકે આદરેલ હોવાથી તેનો ક્ષય થાય નહિ તેથી ત્રીજનો ક્ષય કરવાનું કહીએ છીએ. અને સાંપ્રતકાળે અમારાવડે પણ એમ જ કરાય છે.

નોંધ નં.૩-વિક્રમ સંવત્ ૧૯૫૨ની સાલમાં પૂ.આનંદસાગરજી મહારાજે (આગમોદ્ધારકશ્રીએ) પૂનમની ક્ષય-વૃદ્ધિએ તેરશની ક્ષય-વૃદ્ધિ કરીએ છીએ તેવી જ રીતે ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમની ક્ષય-વૃદ્ધિએ પણ ભાદરવા શુદ્ધિ ત્રીજની જ ક્ષય-વૃદ્ધિ કરવી જોઈએ. કારણ કે-પાંચમ પર્વતિથિ છે તો ચોથ, વાર્ષિક-પર્વતિથિ છે તેથી ચોથનો પણ ક્ષય ન જ થાય. આ વાત, તેઓશ્રીએ પોતાની તાર્કિકશક્તિથી સત્ય જણાવી હતી. જે વાત ઉપર આ ૬-૭ નંબરના પાઠો પણ સ્પષ્ટ મહોરછાપ મારે છે !!

આમ છતાં તે વખતે- પૂનમની ક્ષય-વૃદ્ધિએ તેરશની ક્ષય-વૃદ્ધિ કરવાનો લેખ તો શાસ્ત્રમાં છે; પણ ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમની ક્ષય-વૃદ્ધિએ ત્રીજની ક્ષય-વૃદ્ધિ કરવાનો કોઈ લેખ નથી માટે પાંચમની ક્ષય-વૃદ્ધિમાં પૂનમનો દાખલો

(૨૭)

ન લેવાય એ પ્રમાણે પં. શ્રીગંભીરવિજયજી મં આદિએ સમૂહબલના બેરે જવાબ આપી સાચી વાત ઉડાડી દર્શને પોતાનો મનઘાર્યો છઠનો ક્ષય કર્યો !! તેવી જરીતે- ભાદરવા શુદ્ધ ચોથ તો અપર્વતિથિ છે, એ તો કારણિક પર્વતિથિ છે, આચરણાની તિથિ છે, બાકી સૈદ્ધાંતિક રીતે પર્વતિથિ નથી. તેથી ભાદરવા શુદ્ધ પાંચમની ક્ષય-વૃદ્ધિએ ચોથની ક્ષય-વૃદ્ધિ થાય એમ જણાવી જેઓએ તે વખતે ચોથનો ક્ષય કર્યો હતો. તેઓના વારસદારો હવે આ ૬-૭ નંબરના પાઠો વાંચ્યા પછી પોતાના વડિલો-ની ભૂલને સુધારી મૂળ માર્ગને અપનાવશે કે ?

(૮) एवं भाद्रशुक्लपंचम्या अपि क्षयसद्भावे तृतीयायाः क्षयः क्रियते कार्यते च ॥
એ પ્રમાણે ભા.શુ. પાંચમના ક્ષયે ત્રીજનો ક્ષય કરાય છે અને કરાવાય છે. સં. ૧૭૯૨ પાક્ષિકવિચાર.

(૯) एवमनुना प्रकारेण भाद्रपदशुक्लपंचम्याः क्षये वृद्धौ च तृतीयस्थानवर्तिन्याः
તૃતીયાયાઃ ક્ષયં વૃદ્ધિં ચ કુરુ, મા કદાગ્રહગ્રથિલો ભવ ॥ આજ પ્રકારે ભાદરવા શુદ્ધ પાંચમના ક્ષયે અને વૃદ્ધિએ ત્રીજ સ્થાને રહેલી એવી ભાદરવા શુદ્ધ ત્રીજની ક્ષય-વૃદ્ધિ કર. ખોટો કદાગ્રહગ્રથિલ થા નહિ. (સં. ૧૭૯૨નો પાક્ષિકવિચાર)

(૧૦) પૂર્ણિમાના ક્ષયે તેરશનો ક્ષય, બાર માસમાંની ૧૧ પાંચમના ક્ષયે ચોથનો ક્ષય, સંવત્સરીની પાંચમના ક્ષયે ત્રીજનો અને સામાન્ય પંચમીએ ચોથનો ક્ષય કરવો.

નોંધ નં. ૪-આ નં. ૧૦ વાળું પાનું, વિક્રમ સંવત્ ૧૭૭૩ના વૈશાખ વદિ ૪ ના રોજ તપોગચ્છીય પં. શ્રી રૂપવિજયજી મ. ના હાથનું લખેલું છે અને તે પાનું, પૂ. સૂરિસમ્રાટ આ. શ્રી વિજયનેમિસૂરિજી મ. ના જ પટ્ટધર પૂ. આ. શ્રી વિજયદર્શનસૂરિજી મ. ના જ્ઞાન ભંડારનું હોવા છતાં તે પૂ. સૂરિસમ્રાટશ્રીના વારસદાર પં. શ્રી શીલચંદ્રવિજયજી આદિ સાગરજી મહારાજે જે શાસ્ત્રીયપુરાવા બુક બહાર પાડી છે તેને અંગે યદ્વાતદ્વા બોલે-લખે કે પ્રચારે છે તે શું બેઈને તેવી પ્રવૃત્તિ કરતા હશે ? આવા સ્પષ્ટ દીવા જેવા પૂર્વાચાર્યોના પાઠો હોવા છતાં તેને કૃત્રિમ કે બનાવટી કહી ઉડાવી દેવા અને દેવસૂર તપોગચ્છીય સામાચારી ઉથલાવીને પણ છઠનો ક્ષય કરવાની કોશિષ કરવી તે શું ભવભીડતા ગણાય ?

* * *

(૨૮)

શાસ્ત્રીય પૂરાવા નં-૩ ની પૂર્વ પીઠિકા રૂપે

શ્રી વિજય દેવસૂરિજી. મ.નું જીવન

જન્મ- સં. ૧૬૩૪ પો. સુ. ૧૩ ઈડર મુકામે ઓશવાલ વંશમાં

દીક્ષા- સં. ૧૬૪૩ માં નવ વર્ષની ઊંમરે આ. વિજયસેનસૂરિ દ્વારા પોતાની માતા સાથે અમદાવાદમાં થઈ.

પંન્યાસપદ- સં. ૧૬૫૫ માં

આચાર્યપદ- સં. ૧૬૫૬ માં વૈ. શુ. ૪ ના ખંભાતમાં ૧૩ વર્ષની ઊંમરે શ્રી મલ્લશાહે તે વખતે ૧૮ ૦૦૦ રૂા. નો ખર્ચ કર્યો હતો. વળી ૭૦૦ મુનિઓ ત્યારે હાજર હતા. સં. ૧૬૭૧ માં તેમને ભટ્ટારકપદવી મળી હતી.

★ બાદશાહ જહાંગીરે તેમને મહાતપા અને કાલીસરસ્વતી ના બિરૂદો આપ્યા હતા.

★ પોતાના હાથે બે શિષ્યોને આચાર્યપદ, ૨૫ શિષ્યોને અને અને ૧૦૦૦ સાધ્વીઓને દીક્ષા આપી હતી. કૂલ ૨૫૦૦ યતિ સાધુઓ એમની આજ્ઞામાં હતા. અને સાત લાખ શ્રાવકો તેમની ઊપાસના કરતા હતા. તેમની ઉપદેશથી સેંકડો જીનમંદિરો નવા બન્યા અને જુનાનો જીર્ણોદ્ધાર થયો, હજારો જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા થઈ.

★ રોજ પાંચ વિગઈનો ત્યાગપૂર્વક એક જ વખત આહાર લેતા અને તે પણ પ્રાયે ચોવિહાર; ૧૧ દ્રવ્ય જ વાપરતા. પાંચ કરોડ સજ્ઞાય ધ્યાન કર્યા. તેમની વિદ્વતા-ત્યાગવૃત્તિથી જૈન સમાજ ઊપરાંત બાદશાહો, રાજાઓ રાણાઓ પણ તેમને સંપૂર્ણ માન આપતા. એટલું જ નહીં પણ અઢાર યજ્ઞ તેમની સેવામાં હાજર રહેતા હતા.

★ ઉદયપુરના રાણાશ્રી જગતસિંહે તેમના ઉપદેશથી વરકાણા તીર્થમા મુંડકા-

(૨૯)

વેરો માફ કર્યો હતો, વળી પર્વ-મુખ્ય દિવસોમાં જીવહિંસા બંધ આદિ ફરમાનો કર્યા હતા.

- ★ દક્ષિણમાં ઈદલશાહ બાદશાહને બોધ આપી ગૌવધ બંધ કરાવ્યો હતો.
- ★ હાલારના રાણાં લાખા તેમજ ઈડરના રાજા કલ્યાણમલને પણ ઉપદેશ આપ્યો હતો. દીવ બંદરનાં ફિરંગીઓ પણ તેમનું બહુમાન કરતાં.
- ★ ચૈત્યપૂજના નિંદકો સામે સાદડીમાં શાસ્ત્રાર્થ કરી જીત મેળવી અને સહી-સિક્કા સાથે ફરમાન આપ્યું કે તપાના સાધુઓ શ્રેષ્ઠ છે.
- ★ એક સમયે ગુરૂદેવશ્રી વિજયસેનસૂરિ સાથે શ્રી શત્રુંજયતીર્થની યાત્રા કરી, તે વખતે ૩૫૦ સાધુઓ હતા.
- ★ શ્રી વિજયદેવસૂરિ સંબંધી ઘણાં કાવ્યો લખાયાં છે. જેમાં સૌભાગ્યવિજયજીએ ૫૬ કડીનું કાવ્ય, દાનકુશળજીએ ૨૫ ગાથાની સજઝાય. મુ. ધર્મચંદ્રે ૧૩ કડીનું તથા તત્ત્વવિજયજીએ ૧૦ કડીનું કાવ્ય રચેલું છે.
- ★ સંસ્કૃતના માઘ કવિ-સમસ્યાની પૂર્તિરૂપે દેવાનંદ મહાકાવ્ય પૂ. ઉપા. મેઘવિજયજીએ સંવ. ૭૨૭માં રચેલું ૧૧૦૦ શ્લોકોનું છે. શ્રી વિજયદેવસૂરિ માહાત્મ્ય ખરતરગચ્છીય શ્રી વલ્લભપાઠક કૃત છે. ઉપરાંત શ્રી ગુણવિજયજી કૃત દેવસૂરિ પ્રબંધ છે.
- ★ સં. ૧૭૧૩માં અ.સુ. ૧૧ના ઉનામાં અણસણ કરી કાળધર્મ પામ્યા. અગ્નિસંસ્કારની જગ્યાએ ત્રણ દિવસ ફૂલ પ્રગટ થયાં હતાં.
- ★ માલજી ગોધારી નામના શ્રાવક જેઓ દેવલોકમાં ગયા હતા તેમણે શ્રી સીમંધર સ્વામીને પુછીને કહ્યું કે શ્રી વિજયદેવસૂરિજી ત્રીજે ભવે મોક્ષે જશે.
- ★ જેઓશ્રી દ્વારા તપાગચ્છની સુવિશુદ્ધસામાચારીનું સંરક્ષણ-સંવર્ધન થયું. જેના કારણે તપાગચ્છ શબ્દ આગળ તેઓનું નામ અંકિત થયું જેથી વિજયદેવસૂર તપાગચ્છ તરીકે ઓળખ થઈ.

(૩૦)

★ ज्ञेयोनी पर्वतिथिनी क्षयवृद्धि न करवी. सुतकादि मर्यादाओ न्गणवपी.
 सिद्धायलादि तीर्थोनी यातुर्मासमां यात्रा न करवी. नवांगी गुरुपूज्ज न करवी.
 पाक्षिक-यातुर्मासिक-संवत्सरीप्रतिक्रमणान्तरे संतिकरं नो पाठ करवो आदि
 सामाचारीनी मुप्य विगतो हती जे, शास्त्र-परंपरासिद्ध पूरवार थर्छ हती.

: आवा प्रभाविकआचार्यश्रीनो जनावेलो तिथिपट्टक आ प्रमाणे :

शास्त्रीय पूरावा नं. ३

श्रीविजयदेवीयानां पूर्णिमामावास्ययोर्वृद्धौ त्रयोदश्या

एव वृद्धिर्भवतीति मतपत्रकम्

श्रीतिथिहानिवृद्धिविचारः

अथ तिथिवृद्धिहानिप्रश्नोत्तरं लिख्यते । इन्द्रवृन्दनतं नत्वा, सर्वज्ञं सर्वदर्शिनम् ।
 ज्ञातारं विश्वतत्त्वानां, वक्ष्ये शास्त्रानुसारतः ॥१॥ कस्या तिथेः क्षये जाते, का तिथिः प्रतिपा-
 ल्यते ? । वृद्धौ सत्यां च का कार्या, तत्सर्वं कथ्यते मया ॥२॥ तत्र प्रथमतस्तिथिलक्षणं
 कथ्यते-आदित्योदयवेलायां या तिथिः स्तोकाऽपि भवति सैव तिथिस्तिथित्वेन विज्ञेया,
 परमुदयं विना प्रभूताऽपि नोच्यते, उक्तं च श्रीसेनप्रश्नप्रथमोल्लासे- उदयमि जा तिहि
 सा पमाणमिअरीइ कीरमाणीए । आणाभंगणवत्थामिच्छत्तविराहणं पावे ॥१॥
 इति, तस्मादौदयिक्येव तिथिराराध्या, न परेति ॥ तथा-पूर्णिमामावास्ययोर्वृद्धौ पूर्वमौदयिकी
 तिथिराराध्यत्वेन व्यवहियमाणा आसीत्, केनचिदुक्तं श्रीतातपादाः पूर्वतनीमाराध्यत्वेन
 प्रसादयन्ति तत् किमिति ?, अत्र उत्तरं, पूर्णिमामावास्ययोर्वृद्धौ औदयिक्येव तिथिराराध्यत्वेन
 विज्ञेया सति हीरप्रश्नद्वितीयप्रकाशे प्रोक्तमस्ति, तस्मादौदयिक्येव तिथिरांगीकार्या, नान्येति,
 तथा सेनप्रश्नतृतीयोल्लासेऽपि प्रोक्तमस्ति, यथा अष्टम्यादितिथिवृद्धौ अग्रेतन्या आराधनं
 क्रियते, यतस्तद्दिने प्रत्याख्यानवेलायां घटिका द्विघटिका वा भवति तावत्या एव आराधनं
 भवति, तदुपरि नवम्यादिनां भवनात्, संपूर्णयास्तु विराधनं जातं, पूर्वदिने भवनात्, अथ
 यदि प्रत्याख्यानवेलायां विलोक्यते तदा पूर्वदिने द्वितयमप्यस्ति प्रत्याख्यानवेलायां समग्रदिने-
 ऽपीति सुष्ठु आराधनं भवति इति प्रश्नः, अत्रोच्यते-क्षये पूर्वा तिथिर्ग्राह्या, वृद्धौ ज्ञेया तथोत्तरा

(३१)

। श्रीवीरज्ञाननिर्वाणं, कार्य लोकानुगैरिह ॥१॥ तथा-उदयमि जा तिही सा पमाणं इत्यादि श्रीउमास्वातिवाचक (प्रभृति) वचनप्रामाण्यात् वृद्धौ सत्यां स्वल्पाऽप्यग्रेतना तिथिः सैव मान्या, नापरेति । तथा हीरप्रश्नचतुर्थोल्लासे त्रुटिततिथिमाश्रित्य प्रश्न एवं कृतोऽस्ति, तथाहि-यदा पंचमी तिथिस्त्रुटिता भवति तदा तत्तपः कस्यां तिथौ क्रियते पूर्णिमायां च त्रुटितायां कुत्रेति, अत्रोत्तरं-यदा पंचमी तिथिस्त्रुटिता भवति तदा तत्तप पूर्वस्यां तिथौ क्रियते, त्रयोदश्यां विस्मृतौ तु प्रतिपद्यपीति प्रतिपादितमस्तीति । अत्र **विजयानंदसूरिगच्छीयाः** (आनंदसूरिया पूर्णिमामावास्यावृद्धौ प्रतिपद ववृधरे, न तु सांप्रतिनोत्थापकवत् पर्वापर्वति-थ्योर्मिश्रतां पर्वद्वयमिश्रतां पर्वतिथेर्वृद्धिं च चक्रुः) प्रतिपद्यपीति अपिशब्दं गृहीत्वा पूर्णिमा-भिवृद्धौ प्रतिपद्वृद्धिं कुर्वन्ति तन्मतमपास्तं, यतः पूर्णिमाभिवृद्धौ त्रयोदश्या वृद्धिर्जायते, न तु प्रतिपदः, यतःषिप्पनकादौ चतुर्दश्यां पूर्णिमासंक्रमो दृश्यते, न तु प्रतिपदि । ननु पूर्णिमा चतुर्दश्यां संक्रमिता तदा भवद्भिः द्वे चतुर्दश्या कथं न क्रियते ?, तृतीयस्थानवर्तिनी त्रयोदशी कथं वर्धिता इति त्वं पृच्छसि शृणु तत्र उत्तरं-जैनटिप्पनके तावत् (पर्व) तिथीनां वृद्धिरेव न भवति, ततः परमार्थतः त्रयोदश्येव वर्धिता, न तु प्रतिपद्वृद्धिर्भवति, लौकिकलोकोत्तरशास्त्र-प्रतिषेधित्वात्, तस्मात् सिद्धं चैतत् पूर्णिमावृद्धौ त्रयोदशीवर्द्धनं, चेदेवं तव न रोचते तदा प्रथमां पूर्णिमां परित्यज्य द्वितीयां पूर्णिमां भज, अथ एवमपि ते न रोचते तर्हि षष्ठ्योऽसि यत् चतुर्मासकसंबंधिपूर्णिमावृद्धौ त्वं त्रयोदशीवृद्धिं कुरुषे शेषपूर्णिमासु च प्रतिपद इति कुत्र शिक्षितोऽसि ?, यतः सर्वा अपि अमावास्यापूर्णिमादितिथयः पर्वत्वेनाराध्या एव इति, यदुक्तं श्रीश्राद्धदिनकृत्ये **छण्हं तिहीणं मज्झंमि का तिही अज्ज वासरे** इत्यादि, ताः सर्वा अपि तिथय आराध्या एवेति, अथ च **चाउद्दसइमुदिइपुण्णिमासिणीसु पडिपुत्रं** इत्यस्य व्याख्या. चतुर्दश्यष्टम्यौ प्रतीते, उदिष्टासु महाकल्याणकसंबंधितया पुण्यतिथित्वेन प्रख्यातासु, तथा पौर्णमासीषु च तिसृष्वपि चतुर्मासकतिथिषु इत्यर्थः इति सूत्रकृतांगद्वितीय-श्रुतस्कंधसूत्रवृत्तौ लेपश्रावकाधिकारे, इत्येतत्पर्वाराधनं चरितानुवादरूपं, शतवार-पंचमश्राद्धप्रतिमावाहककार्तिकश्रेष्ठिवत्, न तु विधिवादरूपं, तल्लक्षणं पुनरेकेन केनचिद् यत् क्रियानुष्ठानमाचरितं स चरितानुवादः, सर्वैरपि यत् क्रियानुष्ठानं क्रियते स विधिवादः,

(३२)

विधिवादस्तु सर्वैरपि स्वीकर्तव्य एव, न तु चरितानुवाद इत्यर्थतः सेनप्रश्ने कथितमस्ति, तस्मात् त्यज कदाग्रहं, कुरु पूर्णिमाभिवृद्धौ द्वे त्रयोदश्याौ, अन्यथा गुरुलोपी ठको भविष्यसि इति दिक् । तथा श्राद्धविधावपि तिथिस्वरूपं यत् प्रतिपादितमस्ति तदपि त्वं सावधानीभूय शृणु-तिथिश्च प्रातः प्रत्याख्यानवेलायां या स्यात् सा प्रमाणं, सूर्योदयानुसारेणैव लोकेऽपि दिवसादिव्यवहारात्, आहुरपि-चाउम्मासिय-वरिसे पक्खियपंचड्ढमीसु नायव्वा । ताओ तिहीओ जासि उदेइ सूरु न अन्नाओ ॥१॥ पूआ पच्चक्खाणं पडिकमणं तह य नियमगहणं च । जीए उदेइ सूरु तीइ तिहीए उ कायव्वं ॥२॥ उदयंमि जा तिही सा पमाणमिअरीइ कीरमाणीए । आणाभंगणवत्थामिच्छत्तविराहणं पावे ॥३॥ पारासरस्मृतावपि-आदित्योदयवेलायां, या स्तोकापि तिथिर्भवेत् । सा संपूर्णेति मंतव्या, प्रभूता नोदयं विना ॥१॥ उमास्वातिवाचकप्रघोषश्चैवं श्रूयते-क्षये पूर्वा तिथिः कार्या, वृद्धौ कार्या तथोत्तरा । श्रीवीरज्ञाननिर्वाणं, कार्यं लोकानुगैरिह ॥१॥ इतिश्रीश्राद्धविधौ प्रतिपादितमस्ति, तस्मात् कदाग्रहं त्यक्त्वा यथावदागमानुसारेण पूर्वाचार्यपरंपरया च प्रवर्तितव्यं, परं कदाग्रहं कृत्वा कुमार्गप्रवर्तनं न कार्यं, उत्सूत्रप्ररूपणेनानंतसंसारवृद्धेः तस्मात् सिद्धं चैतत्-पूर्णिमाभिवृद्धौ त्रयोदशीवर्धनं ॥ इति श्रीप्रश्रविचारः । संवत् १८९५ वर्षे चैत्रसुद १४ दिने, पं० भोजाजीए लखी आपी छे. श्री खरतरगच्छे श्रीपादरामध्ये सा. कपुरसाने लखी आपी छे. तथा । १३। १४। ०) । ए त्रिणि तिथि पुरी छतइ जउ लोक चउदसि दीवाली करइ तउ तेरसिचउदसिनो छठ करवउ, जे माटइ श्रीमहावीरनुं निर्वाणकल्याणक लोकनइ अनुसारी करवु कहिउं छइ श्राद्धविधिमांहि । क्षये पूर्वा तिथिः कार्या, वृद्धौ कार्या तथोत्तरा । श्रीमहावीरनिर्वाणं, ज्ञेयं लोकानुगैरिह ॥१॥

इतिश्रीतिथिहानिवृद्धिविचारः

**આચાર્યમહારાજ શ્રીવિજયદેવસૂરિજીના ગરુડવાલાઓએ
પૂનમની વૃદ્ધિએ તેરસની વૃદ્ધિને માટે કરેલા ગ્રન્થનું
ભાષાન્તર નીચે પ્રમાણે છે.**

ઈન્દ્રનો સમુદાય જેને નમસ્કાર કરે છે, જે સર્વજ્ઞ અને સર્વદર્શી છે: જે જગતના સમગ્ર તત્ત્વોના જ્ઞાનનારા છે એવા જીનેશ્વરને નમસ્કાર કરીને શાસ્ત્રને અનુસારે કર્કંક કહું છું. ॥૧॥ કયી તિથિનો ક્ષય થયા છતાં કયી તિથિનું પાલન કરવું જોઈએ ? અને કઈ તિથિની વૃદ્ધિ થયા છતાં કઈ તિથિ કરવી ? તે બધી વાત હું કહું છું. ॥૨॥ તેમાં પહેલાં પર્વતિથિનું લક્ષણ કહેવાય છે-સૂર્યના ઉદય વખતે જે તિથિ થોડી પણ હોય તે જ તિથિ તિથિપણે જાણવી, પણ ઉદય વગરની ઘણી હોય તો પણ તેને તિથિ કહેવી નહિ. શ્રીસેનપ્રશ્નના પહેલા ઉલ્લાસમાં કહ્યું છે કે-ઉદયમાં જે તિથિ હોય તે તિથિ પ્રમાણ ગણવી. ઉદય સિવાયની તિથિ જો કરાય તો આજ્ઞાભંગ : અનવસ્થા ૨ મિથ્યાત્વ ૩ અને વિરાધના ૪ ને પામે. ॥૩॥ તેટલા માટે ઉદયવાળી તિથિ જ આરાધન કરવા યોગ્ય છે, પણ બીજી નહિ=તેવી જ રીતે પુનમ અને અમાવાસ્યાની વૃદ્ધિમાં પહેલાં ઔદયિક (બીજા દિવસના ઉદયવાળી) તિથિ આરાધવા લાયકપણે વ્યવહાર હતો, પણ કોઈકે કહ્યું કે શ્રીપૂજ્યજી મહારાજ પહેલી તિથિને આરાધવા લાયક ગણે છે. તો શું કરવું ? આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં જણાવ્યું કે પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યાની વૃદ્ધિ હોય તો ઔદયિકી (એટલે બીજી તિથિ જ) આરાધવી એમ જાણવું. એવી રીતે શ્રીહીરપ્રશ્નના બીજા પ્રકાશમાં કહેલું છે. તેટલા માટે ઉદયવાળી તિથિજ અંગીકાર કરવી, પણ બીજી નહિ. તેવીજ રીતે સેનપ્રશ્નના ત્રીજા ઉલ્લાસમાં કહેલું છે. તે આવી રીતે કે-અષ્ટમ્યાદિ તિથિ વધી હોય તો બીજી તિથિનું આરાધન થાય છે. પણ તે દિવસે પરચકખાણની વખતે તે તિથિ ઘડી, બે ઘડી હોય છે, અને તેથી તેટલીનું જ આરાધન થાય. કેમ કે તેની પછી નોમ આદિ તિથિ થઈ જાય છે. પણ પહેલા દિવસે સંપૂર્ણ તિથિનું તો વિરાધન થાય છે. કેમકે તે તિથિ સંપૂર્ણ પહેલે દહાડે હોય છે. કદાચ પરચકખાણની વખતે દેખવા જઈએ તો પહેલે દહાડે પરચકખાણની વખતે પણ હોય છે. અને આખો દિવસ પણ હોય છે. તેથી બન્ને વાના હોય છે, અને તે

(૩૪)

જ કારણથી સાડું આરાધન થાય છે. આવો શિષ્યે પ્રશ્ન કર્યો તેનો ઉત્તર દે છે કે ક્ષયમાં પહેલાની તિથિ લેવી અને વૃદ્ધિમાં બીજી તિથિ લેવી. શ્રીમહાવીરમહારાજનો જ્ઞાનનિર્વાણ મહોત્સવ તો અહિયાં લોકને અનુસારે કરવો ॥૧ ॥ તેમજ ઉદયને વિષે જે તિથિ હોય તે પ્રમાણ કરવી. ઇત્યાદિક ઉમાસ્વાતિ વાચક (આદિ) ના વચનની પ્રામાણિકતાથી વૃદ્ધિ હોય ત્યારે થોડીપણ બીજી જ તિથિ પ્રમાણ ગણવી. આ ઉપરથી આ નક્કી થયું કે- જે સૂર્ય ઉદય થવાની વખતે તિથિ હોય તેજ માનવી, બીજી નહિ. તેમજ શ્રી હીરપ્રશ્નના ચોથા પ્રકાશમાં ત્રુટેલી તિથિને આશ્રયીને આવી રીતનો પ્રશ્ન કરેલો છે. તે પ્રશ્ન જણાવે છે- જ્યારે પાંચમની તિથિનો ક્ષય હોય ત્યારે તેનું તપ કઈ તિથિએ કરવું ? અને પૂનમનો ક્ષય હોય ત્યારે તેનું તપ ક્યારે કરવું ? આવા પ્રશ્નના ઉત્તરમાં જણાવ્યું છે કે જ્યારે પાંચમની તિથિનો ક્ષય હોય ત્યારે તેનું તપ તેની પહેલાંની તિથિમાં કરવું, અને પૂનમનો ક્ષય હોય ત્યારે તેરસ અને ચઉદસે કરવું, અને તેરસે ભૂલી જવાય તો પડવે પણ કરવું. આવી રીતે નિરૂપણ કરેલું છે. આ જગોપર વિજયાનન્દસૂરિના ગચ્છવાળા પડવે પણ એમ કહ્યું તેનો પણ શબ્દ લઈને પૂનમ વધે ત્યારે પડવાની વૃદ્ધિ કરાવે છે. તે મત ખોટો છે એમ નક્કી થયું. કેમકે પુનમ વધે ત્યારે તેરસની વૃદ્ધિ થાય, પણ પડવાની વૃદ્ધિ ન થાય. ટીપ્પણા વિગેરેમાં ચૌદશમાં પુનમનો સંક્રમ હોય છે, પણ પડવામાં હોતો નથી. શંકા કરે છે કે જ્યારે પુનમ ચૌદશમાં સંક્રમી છે તો પછી તમે બે ચૌદશો કેમ કરતા નથી ? પુનમની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે તેને ત્રીજે સ્થાને રહેલી એવી તેરસ કેમ વધારો છો ?, એવી રીતે જો તું પૂછે છે તો તેનો ઉત્તર સાંભળ-કે જૈન ટીપ્પણામાં પહેલાં તો (તિથિની) કે પર્વતિથિની વૃદ્ધિ જ ન હોય. તેથી પરમાર્થથી તેરસ જ વધેલી ગણવી, પણ પડવાની વૃદ્ધિ જ ન થાય. લૌકિક અને લોકોત્તર એમ બન્ને શાસ્ત્રથી તેનો નિષેધ છે માટે, આ ઉપરથી આટલી વાત સિદ્ધ થઈ કે પુનમની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે તેરસની વૃદ્ધિ કરવી. જો એમ તમને ન રૂચે તો પહેલી પુનમને છોડીને બીજી પુનમ રાખ. કદાચ એમ પણ ન રૂચે તો અમે તને પૂછીએ છીએ કે ચોમાસા સંબંધી પુનમોની વૃદ્ધિમાં તું તેરસની વૃદ્ધિ કરે છે, અને બાકીની પુનમોની વૃદ્ધિમાં પડવાની વૃદ્ધિ કરે છે, આવું ક્યાં શીખેલો છે ?

(૩૫)

કેમકે બધી પણ અમાવાસ્યા અને પુનમાદિક તિથિઓ પર્વપણે આરાધવા લાયક જ છે, જે માટે શ્રાદ્ધદિનકૃત્ય સૂત્રમાં કહ્યું છે કે-છ તિથિઓમાંથી આજ કઈ તિથિ છે ? ઈત્યાદિક પાઠથી સર્વે પણ તિથિઓ આરાધવા લાયક છે, વળી ચાઉદસટ્ઠમ ઈત્યાદિક સૂત્રની વ્યાખ્યા આવી રીતે છે-ચઉદસ અને આઠમ તો પ્રસિદ્ધ જ છે. ઉદિષ્ટ એટલે મહાકલ્યાણક સંબંધી હોવાને લીધે પવિત્રતિથિ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલી તિથિને વિષે તેમજ પુનમ એટલે ત્રણે પણ ચોમાસી તિથિઓમાં (સંપૂર્ણ પૌષધવ્રત લેપશ્રાવક કરતો હતો.) એવી રીતે સૂચગડાંગ સૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધના સૂત્રની ટીકામાં લેપશ્રાવકના અધિકારમાં છે. આ (ત્રણ પુનમનું આરાધન) વિધિવાદરૂપ નથી. ચરિતાનુવાદ અને વિધિવાદનું લક્ષણ કરાય છે કે- જે ક્રિયાનું અનુષ્ઠાન કોઈ એકેજ કરેલું હોય તે ચરિતાનુવાદ, અને જે ક્રિયાનું અનુષ્ઠાન બધાથી કરાય તે વિધિવાદ, અને વિધિવાદ તો બધાએ પણ અંગીકાર કરવો જ જોઈએ. ચરિતાનુવાદ બધાએ અંગીકાર કરવો એવો નિયમ નથી. આ વાત અર્થથી સેનપ્રશ્નમાં કહેલી છે. માટે કદાગ્રહ છોડી દે અને પુનમની વૃદ્ધિએ બે તેરશો કર. નહિંતર તું ગુરૂને લોપનાર, (ગુરૂના વચનોને લોપનાર) અને ઠગ થઈશ. આ સંક્ષેપથી કહ્યું. તેમજ શ્રાદ્ધવિધિમાં પણ તિથિના સ્વરૂપનું જેમ નિરૂપણ કરેલું છે તે પણ તું સાવધાન થઈને સાંભલ-સવારે પરચખ્ખાણની વખતે જે તિથિ હોય તે પ્રમાણ ગણવી, કેમકે લોકમાં પણ સૂર્યના ઉદયને અનુસારે દિવસ વિગેરેનો વ્યવહાર થાય છે, વલી પૂર્વઋષિઓએ કહેલું પણ છે કે ચોમાસી, સંવચ્છરી, પકખી, પાંચમ અને આઠમમાં તે તિથિઓ ગણવી કે જેમાં સૂર્યનો ઉદય હોય, પણ સૂર્ય ઉદય વગરની તે તિથિઓ ન લેવી ॥૧॥ પૂજા પરચખ્ખાણ પ્રતિક્રમણ તેમજ નિયમ-ગ્રહણ જે તિથિમાં સૂર્યનો ઉદય થાય તે તિથિએ કરવું જોઈએ ॥૨॥ ઉદયને વિષે જે તિથિ હોય તે પ્રમાણ કરવી, જે બીજી તિથિ કરવામાં આવે તો આજ્ઞાભંગ ૧ અનવસ્થા ૨ મિથ્યાત્વ ૩ અને વિરાધના ૪ પામે ॥૩॥ પારાસરસ્મૃતિમાં પણ કહ્યું છે કે સૂર્યના ઉદયની વખતે જે થોડી પણ તિથિ હોય તે સંપૂર્ણ છે એમ જાણવું, પણ ઉદય વગરની ઘણી હોય તો પણ તે સંપૂર્ણ ન જાણવી. ઉમાસ્વાતિ વાયકનો પ્રઘોષ તો એમ સંભળાય છે કે-ક્ષયમાં પહેલાની તિથિ કરવી અને

વૃદ્ધિમાં બીજી તિથિ કરવી. અને શ્રીવીરજ્ઞાનનિર્વાણનો મહોત્સવ અહિં લોકને અનુસારે કરવો. એ રીતે શ્રાદ્ધવિધિમાં નિરૂપણ કરેલું છે. માટે કદાગ્રહને છોડીને આગમને અનુસારે બરોબર કર અને પૂર્વાચાર્યોની પરંપરા પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ રાખ, પણ કદાગ્રહે કરીને કુમાર્ગનું પ્રવર્તન કરીશ માં. ઉત્સૂત્રપ્રરૂપણાથી અનંત સંસારની વૃદ્ધિ થાય છે માટે, તેથી એ સિદ્ધ થયું કે પુનમ વધે ત્યારે તેરસ વધારવી, આવી રીતે શ્રી પ્રશ્નવિચારસમ્પૂર્ણ થયો સં. ૧૮૯૫ વર્ષે ચૈત્ર સુદી ૧૪ ને દિવસે પંડિત ભોજાજીએ આ પ્રત લખી આપી છે. ખરતરગચ્છમાં પાદરા ગામમાં શા કપુરશાહને લખી આપી છે ॥ તેમજ તેરસ ચૌદશ અને અમાવાસ્યા એ ત્રણે તિથિઓ પુરી હોય તો પણ જો લોક ચૌદશે દિવાલી કરે તો તેરસ ચૌદશનો છટક કરવો, કારણ કે શ્રી મહાવીરભગવાનનું નિર્વાણ કલ્યાણક લોકને અનુસારે કરવું કહ્યું છે. શ્રી શ્રાદ્ધવિધિમાં ક્ષયમાં પહેલી તિથિ અને વૃદ્ધિમાં બીજી લેવી, અને શ્રીમહાવીરનું નિર્વાણ, લોકને અનુસારે કરવું એમ કહ્યું છે.

આ પ્રશ્નવિચારને વાંચનારો મનુષ્ય શાસ્ત્ર અને પરંપરાને માનતો હશે તો વૃદ્ધિએ જરૂર તેરસની વૃદ્ધિ કરશે, અને એ હિસાબે ભાદરવા સુદ ત્રીજનીજ વૃદ્ધિ કરવી યોગ્ય ઠરે છે. અને તેથી ગુરૂવારની સંવચ્છરી આ વખતે કરનારા શાસ્ત્ર અને પરંપરાને આરાધનારા છે.

માસવાદે શાન્તર્ગત રત્નપુરીય શ્રીરૂષભદેવ કેશરીમણ્ણ નામની શ્વેતાંબરસંસ્થા તરફથી જામનગરમાં શ્રીજૈનભાસ્કરોદય પ્રેસમાં મેનેજર બાલચંદ્ર હીરાલાલે છાપ્યું.

નોંધ નં. ૫ પૂનાના ડો. પી. એલ. વૈદે પોતાના લવાદી ચૂકાદાના ભાષાંતરમાં- ગ્રંથારંભે (શ્રવિજયદેવીયાનામ) એમ જ લખેલું છે તે સંપાદકે પ્રયોજેલું છે. કેમ કે ગ્રંથમધ્યે કે ગ્રંથાન્તે વિજયદેવના નામનો ઉલ્લેખ જ નથી. આ ગ્રંથની સારી રીતે પરીક્ષા કરતાં તે પુષ્કળ પરસ્પર વિરૂદ્ધ ઉક્તિવાળો અને યુક્તિવિનાનો જણાય છે. તેથી તેના પ્રામાણ્ય તરફ જ અમારા મનમાં શંકા થાય છે +++

નહિતર ગુરુલોપી ઠગ બનીશ. એવી રીતે શાપ દીધો છે માટે આવો આ અવિજ્ઞાતકર્તાનો, અનેક પરસ્પર વિરુદ્ધ ઉક્તિઓવાળો, યુક્તિરહિત ગ્રંથ શી રીતે પ્રમાણપદવી કે શાસ્ત્રપદવી પામે ? એજ આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજીએ વિચારવું જોઈએ. આ પ્રમાણે લખનાર લવાદે જે સાંયોગિક પૂરાવાઓ અને તેમાં પ્રતિપાદિત વિજ્ઞયાનંદસૂરિ (આણસૂરગચ્છ)ના અનુયાયીઓને માટે ગુરુલોપી ઠગ બનીશ એ જે શબ્દપ્રયોગ થયેલો છે તે તે વખતના દેવસૂર આણસૂરગચ્છના ઝગડાઓ અને માન્યતાનો અભ્યાસ ઝીણવટથી કર્યો હોત તો સંપાદકે પ્રયોજેલું છે, યુક્તિવગરનો અને વિરુદ્ધ ઉક્તિવાળો આ તિથિહાનિ વૃદ્ધિવિચાર ગ્રંથ છ તેવું ન જ લાગત, પરંતુ યથાર્થ જણાત. આ ગ્રંથની બબ્બે હસ્તલિખિત પ્રતો અને એકનો ફોટોગ્રાફ પૂરાવા તરીકે મોકલવા છતાં તેના પ્રામાણ્ય તરફજ અમારા મનમાં શંકા થાય છે. એમ કૂટેલ વૈદ્ય સિવાય બેઘડક કોણ લખી શકે ? તે સુજ્ઞોએ વિચારવું.

નોંધ નં. ૬ પી. એલ. વૈદ્યના આ લખાણ અંગે પં. શ્રી તુલાકૃષ્ણ ઝા (શર્મા)અ તિથિવૃદ્ધિક્ષય વિષયક ટિપ્પણાનુસારિ મધ્યસ્થના નિર્ણયના ખંડન પૂર્વક આગમાનુસારિ મતનું વ્યવસ્થાપન નામે જે નિબંધ લખેલ છે તે નિબંધના અનુવાદના પૃ-૨૫ ઉપર શું લખે છે ? તે પણ સાથોસાથ આપણે જોઈ લઈએ. જેથી આ તિથિહાનિ વૃદ્ધિ વિચાર અંગે વૈદ્યે જે શંકા ઉઠાવીને વિજયદેવસૂરિજી મ.નો આ કરેલો નથી એમ જે નિર્ણય જણાવ્યો છે તે અંગેનો ઘટસ્ફોટ વાચકોને થઈ જશે.

મત પત્રકના અપ્રામાણ્યનું નિરસન

હવે શ્રીવિજયદેવસૂરિના એ મતપત્રકના પ્રામાણ્ય તરફ જે સંશય કરે છે, તે અત્યંત સાહસ જ છે, એથી પહેલાં તેના અપ્રામાણ્યને સાધનાર ઈષ્ટ હેતુઓનો નિર્દેશ કરી, તે હેતુઓને અસિદ્ધ ઠરાવી તેમના ચિત્તમાં રહેલ શંકાકૃપી ખીલાઓનું મૂળ સાથે જ ઉન્મૂલન કરીએ છીએ. -એ ગ્રંથને અપ્રામાણિક કયા હેતુથી માનવામાં આવે છે ? શું ચારપત્રવાળો હોવાથી ? ૧, તેના કર્તા જણવામાં ન આવેલ હોવાથી ? ૨, પરસ્પર વિરુદ્ધ કથનની બહુલતાવાળો હોવાથી ? ૩, યુક્તિ રહિત હોવાથી ? ૪, બીજના અભીષ્ટ

પક્ષની અભ્યનુજ્ઞાવાળો હોવાથી ? ૫, શાપને પ્રતિપાદન કરનાર હોવાથી ? ૬. અથવા પોતે સ્વીકારેલ વસ્તુથી વિરુદ્ધ હોવાથી ?, અપ્રમાણ માનવામાં આવે છે ?

તેમાંનો પહેલો હેતુ અસિદ્ધ છે, કેમ કે-આગમમાં અથવા શાસ્ત્રમાં પ્રત્યેક વાક્યને પ્રામાણિક તરીકે જો નિ:શંકપણે અનુમોદન કરવામાં આવે છે, તો ચારપત્રવાળા ગ્રંથની શી વાત ? અને જો ચારપત્રવાળા ગ્રંથનું પ્રામાણ્ય ન જ હોઈ શકે, તો મધ્યસ્થે અવશ્ય પ્રમાણ સાથે એ કહેવું જોઈએ કે-સો પત્રવાળા, હજારપત્રવાળા અથવા તેનાથી ન્યૂન કે અધિક કેટલા પત્રોના પ્રમાણવાળા ગ્રંથનું પ્રામાણ્ય થઈ શકે ? તે પ્રત્યેકમાં પણ વ્યભિચાર (દોષ) મસ્તક પર ધારવો જોઈએ જ-એમ અવશ્ય અનુસંધાન કરવું જોઈએ.

હવે બીજો હેતુ પણ અસિદ્ધ જ છે, કારણ કે વિજયદેવીયાનામ્ એ પદ વડે કર્તા જાણવામાં આવે છે. કદાચ એવી શંકા કરવામાં આવે કે- ગ્રંથના મધ્યમાં અથવા ગ્રંથના અંતમાં વિજયદેવીયાનામ્ એવા નામનો ઉલ્લેખ જોવામાં ન આવતો હોવાથી આદિમાં જોવાતું વિજયદેવીયાનામ્ એ પદ સંપાદકે જ જોડી દીધું છે. તો એમ કહેવું યુક્ત નથી; એ માત્ર સોગનથી જ નિર્ણય કરી શકાય તેવું છે. કારણ કે-શ્રીસેન(વિજયસેન) સૂરિની પરંપરામાંથી શ્રીવિજયદેવસૂરિજી અને વિજયાનંદસૂરિજી પોતપોતાના નામના ગચ્છના પ્રવર્તકો થઈ ગયા છે. એ સમસ્ત તપાગચ્છવાળાઓને જાણીતું હોવાથી, અને આ ગ્રંથમાં વિજયાનંદસૂરિજીના મતનું ખંડન પ્રાપ્ત થતું હોવાથી, વિરોધિપણાથી રામાર્જુન વગેરેની જેમ, અને વ્યવહાર-પરંપરાદ્વારા વિજયદેવ(સૂરિ)નું કર્તૃત્વ સિદ્ધ થાય છે. વિશેષમાં મધ્યસ્થથી એવી પ્રતિજ્ઞા કરી શકાય તેમ છે ? કે સર્વ ગ્રંથોમાં ગ્રંથની આદિમાં, ગ્રંથની મધ્યમાં, અને ગ્રંથના અંતમાં ગ્રંથકારે પોતાનું નામ નિર્દેશ કરેલું જ હોય. જો હા કહી એ સ્વીકારવામાં આવે તો પૂછી શકાય કે-મનુજી વગેરેએ પણ મનુસ્મૃતિ વગેરે તે તે ગ્રંથમાં પોતાનું નામ કેમ દર્શાવ્યું નથી ?, અથવા (મહાકવિ) કાલિદાસ વગેરેએ પોતાના રચેલા મહાકાવ્યોમાં પણ ત્યાં ત્યાં પોતાનું નામ કેમ દર્શાવ્યું નથી ? બહુ કહેવાથી શું ? પ્રાચીન ગ્રંથકારોએ રચેલા કેટલાય ગ્રંથોમાં ગ્રંથકારે નિર્દિષ્ટ કરેલ નામ પણ પ્રાયે જોવામાં આવતું નથી, અને પ્રામાણ્ય સ્વીકારવામાં આવે

(૩૯)

છે. હવે જો એમ કહેવામાં આવે કે-બીજા પ્રમાણોથી, અને પરંપરા-વ્યવહારથી ત્યાં નામ નિશ્ચિત છે. તો અહિં પણ તે જ પરંપરા-વ્યવહાર પ્રમાણ-પદવી પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં તેને ન સ્વીકારવું-એ દુરભિનિવેશ (દુરાગ્રહ) ગણાય. વિશેષમાં, આવશ્યકસૂત્ર (દશવૈકાલિક) વગેરેની યુર્ણિઓના કર્તા હજી સુધી અનિશ્ચિત હોવા છતાં પણ તેનું પ્રામાણ્ય શ્રીજૈનસંઘે સ્વીકારેલું છે.

એવી રીતે ત્રીજો હેતુ પણ અસિદ્ધ જ છે, કારણ કે-એક પણ વિરુદ્ધ ઉક્તિ જોવામાં ન આવતી હોવાથી વિરુદ્ધ ઉક્તિની બહુલતાનો સર્વથા અસંભવ છે. આથી જ કઈ વિરુદ્ધ ઉક્તિનો પરીહાર અમ્હારે કરવો ? એથી તે હેતુ ઉપેક્ષણીય જ છે.

ચોથો હેતુ પણ તેવી જ રીતે અસિદ્ધ છે. કારણ કે-બરાબર આગમને અનુસારે પૂર્વાચાર્યની પરંપરા પ્રમાણે પ્રવર્તવું જોઈએ ઉત્સૂત્રની રૂપપણાથી અનંત સંસારની વૃદ્ધિ થતી હોવાથી એ વગેરે દ્વારા યુક્તિ જ દર્શાવી છે.

પાંચમો હેતુ પણ તેવી જ રીતે અસિદ્ધ છે, કારણ કે-દુર્જન તુષ્ટ થાઓ એવા ન્યાયવડે બીજાનો પક્ષ સ્વીકારીને પર બીજું સમાધાન આપવું-એ શાસ્ત્રકારને સંમત છે.

છઠ્ઠો હેતુ પણ તેવી રીતે અસિદ્ધ છે, કારણ કે-શાસ્ત્રને અને પરંપરા-વ્યવહારનકે ન માનનારા તેવા પ્રકારના કદાગ્રહી શિષ્યને કેદખાનામાં નાખવામાં અશક્ત એવા ગુરૂથી શાપ આપવા સિવાય બીજાં શું કરી શકાય ? એ મનમાં વિચારવા જેવું હોવાથી, શાપ આપવો પણ દૂષિત ન ગણાય-એ તો મધ્યસ્થના સંતોષ માટે જણાવાય છે. વાસ્તવિક રીતે તો પાપ આચરતા શિષ્યને ઉન્માર્ગથી અટકાવનારા ગુરૂઓ જો એમ પ્રતિપાદન કરે કે-પાપ કરીશ, તો તું નરકમાં પડીશ. તો તે શાપ આપનારા ન કહેવાય, પરંતુ ઉપદેશ આપનારા જ કહેવાય. એથી પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં શાપ દેવાનું કહેવું-તે અજ્ઞાન મૂલક છે.

એવી રીતે સાતમો હેતુ પણ અસિદ્ધ જ છે, કારણ કે-અષ્ટમીની વૃદ્ધિમાં બીજી અષ્ટમી ગ્રહણ કરવી, અને પૂર્ણિમાની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે બીજી પૂર્ણિમાને ગ્રહણ

કરવામાં આવે - એવું આ ગ્રંથમાં પોતાના અભિમત તરીકે કોઈ પણ સ્થળે સ્વીકાર્યું નથી. આથી જ ત્યાં હીરપ્રશ્નના બીજા પ્રકાશના વચનને ઉદ્ધૃત કરીને તેથી ઔદયિકી જ તિથિ સ્વીકારવી, બીજી નહિ એ પ્રમાણે ઉપસંહાર કર્યો છે. જો પૂર્ણિમાની વૃદ્ધિમાં બીજી પૂર્ણિમાને ગ્રહણ કરવી પોતાને અભીષ્ટ હોત તો બીજી જ તિથિ સ્વીકારવી એવી રીતે જ ઉપસંહાર કરત. તથા સેનપ્રશ્નના ત્રીજા ઉલ્લાસનું વચન ત્યાં જ આગળ ઉદ્ધૃત કરીને-આ કથનદ્વારા આ કહ્યું કે-સૂર્ય ઉગવાની વેળાએ તિથિ હોય તે જ માનવી, બીજી નહિ, એ પ્રમાણે ઉપસંહાર કર્યો છે; નહિ તો, અહિં પણ બીજી તિથિ માનવી એવી રીતે જ ઉપસંહાર કરત. એ મધ્યસ્થ આંખો મીચીને વિચારે.

જો કે પહેલી રીતે મધ્યસ્થને અભીષ્ટ એવા સાત હેતુઓનું અસિદ્ધપણું દર્શાવ્યું, છતાં નિર્ણયપત્રના ૧૩માં પૃષ્ઠમાં રહેલ-આચાર્ય શ્રીવિજયરામચંદ્રસૂરિજી પણ આના પ્રામાણ્યની શંકા કરે છે-આ આઠમા હેતુનું અસિદ્ધપણું મેં દર્શાવ્યું નથી; તો પણ તે (આઠમા હેતુ)નું અસિદ્ધપણું અમ્હારી દર્શાવેલી દિશાએ મધ્યસ્થે પોતાની મેળે જ વિચારી લેવું જોઈએ. લેખના વિસ્તારના ભયથી વિરમવામાં આવે છે.

નિર્ણયપત્રકની અપ્રામાણિકતામાં હેતુઓ

અહિં આ પણ નિર્દેશ કરવાનો છે કે, શ્રીવિજયદેવના મતપત્રકને અપ્રામાણિક ઠરાવવા માટે કલ્પેલા મધ્યસ્થના અભીષ્ટ હેતુઓમાંથી બીજા અને છટ્ટા હેતુ સિવાયના બાકીના પાંચ હેતુઓ મધ્યસ્થના આ નિર્ણયપત્રમાં પણ વિદ્યમાન હોવાથી તેનું જ અપ્રામાણિકપણું તે જ માર્ગે પ્રાપ્ત થાય છે. તે દર્શાવવામાં આવે છે-

જો ચારપત્રવાળા(ગ્રંથ-લેખ)નું પ્રામાણ્ય ન જ થાય, તો અમુક પત્રવાળાનું જ પ્રામાણ્ય મધ્યસ્થે સ્વીકારવું જોઈએ. તેમાં નિર્ણય કરનાર પ્રમાણનો અભાવ હોવાથી સોળપત્રવાળાનું પણ પ્રામાણ્ય ઘટી શકે નહિ, ચારપત્રવાળો હોવાથી એવા પહેલા હેતુ જેવો સોળપત્રવાળો હોવાથી એવો પહેલો હેતુ આમાં વિદ્યમાન છે.

તથા નિર્ણયપત્રના ૧૧ મા પૃષ્ઠમાં-તે તિથિ વૃદ્ધ ગણાય કે જે બેવાર સૂર્યોદયને સ્પર્શે, એમ થતાં ઔદયિકી બે તિથિઓનો સંભવ હોવાથી બે પક્ષોનો

સંભવ છે, બે પક્ષોનો સંભવ હોવાથી તેમાંથી કઈ તિથિએ આરાધના કરવી જોઈએ ? એવો સંદેહ ચિત્તને આકુલ કરે છે, એવા ઉલ્લેખદ્વારા આરાધન કરવા યોગ્ય તિથિ સંબંધમાં સંદેહ પહેલાં કહ્યો; ત્યાર પછી ત્યાં જ ૧૫ મા પૃષ્ઠમાં જ વૃદ્ધ તિથિ બે વાર ઉદયને સ્પર્શ કરે છે; એથી કઈ તિથિ ઔદયિકી છે ? એવો સંદેહ થતાં-એ વગેરે ઉલ્લેખ વડે ઔદયિકી તિથિ સંબંધમાં સંદેહ કહ્યો; એથી એવી ઉક્તિ સ્પષ્ટ જ પૂર્વાપરવિરુદ્ધ છે. આ સંબંધમાં આ પ્રમાણે વિચારવું જોઈએ. વૃદ્ધ તિથિ બે વાર ઉદયને સ્પર્શ કરે છે-એવા કથન વડે વૃદ્ધ તિથિ બંનેના ઔદયિકીપણાનો નિશ્ચય થતાં, તે તિથિમાં તેના જ ઔદયિકપણાનો નિશ્ચય, તે તિથિમાં તેના ઔદયિકપણાના સંશયનો પ્રતિબંધક હોવાથી તેવા પ્રકારના સંશયની ઉત્પત્તિ ન થઈ શકે, છતાં કઈ ઔદયિકી તિથિ છે ? એવી સંદેહવાળી ઉક્તિ, મધ્યસ્થના જ સૂક્ષ્મ સંસ્કૃત અભ્યાસના અભાવને પ્રકાશિત કરે છે. એવી રીતે ક્ષીણ અષ્ટમી પર્વતિથિના સ્થળમાં શ્રીજૈનસંઘ આરાધન માટે ઔદયિકી તિથિની અપેક્ષા રાખે છે. એવો સિદ્ધાંત કર્યા પછી, પૂર્વ તિથિ સપ્તમીમાં ઔદયિકીપણું કરીને આરાધન કરવું જોઈએ. એવી રીતે પહેલાં કહ્યા પછી પૂર્ણિમા પર્વતિથિના ક્ષય-પ્રસંગમાં યથારુચિ અનુષ્ઠાન કરવું જોઈએ. એવી ઉક્તિથી સ્પષ્ટ જ પૂર્વાપર-વિરુદ્ધ છે. એવી રીતે પરસ્પર-વિરુદ્ધ ઉક્તિયોની બહુલતા હોવાથી ત્રીજા હેતુ પણ આમાં છે.

એવી રીતે પંચમીનું સામાન્ય પર્વતિથિપણું વિનષ્ટ કરવામાં, તથા શ્રીવિજયદેવ-સૂરિજીમાં જીતવ્યવહારના પ્રવર્તક તરીકેની સિદ્ધિ માટે અપેક્ષિત એવા બાકીના ત્રણ અંશો ન હોવામાં, અને બીજા પણ અનેક સ્થળોમાં યુક્તિ ન દર્શાવેલી હોવાથી યુક્તિ-રિક્ત નામનો ચોથો હેતુ પણ આમાં છે જ.

એવી રીતે ક્ષયે પૂર્વા તિથિ: કાર્યા એ શાસ્ત્રની ક્ષય હોય ત્યારે પૂર્વ તિથિ કરવી-પૂર્વતિથિમાં આરાધન કરવું જોઈએ. એમ પહેલાં વ્યાખ્યા કર્યા પછી, આ શાસ્ત્ર વડે પૂર્વમાં રહેલી સપ્તમી વગેરેમાં અષ્ટમી વગેરે કરવામાં આવે છે. એવી રીતે કથન કરવાથી આ શાસ્ત્ર પર્વતિથિનું વિધાન કરનાર છે. એવા પ્રકારના આગમાનુસારિ

પક્ષનો સ્વીકાર કર્યો હોવાથી પરાભિમત-પક્ષાભ્યનુજ્ઞા નામનો પાંચમો હેતુ પણ આમાં ઘટે છે.

તથા શ્રી જૈનસંઘ આરાધન માટે ઔદયિકી તિથિની અપેક્ષા રાખે છે. એવી રીતે પોતે સ્વીકાર્યા પછી પૂર્ણિમાના ક્ષય-પ્રસંગમાં રુચિ પ્રમાણે અનુષ્ઠાન કરી શકાય એવું કથન કરવાથી સ્વાભ્યુપગમ-વિરુદ્ધ નામનો સાતમો હેતુ પણ આમાં ઘટે છે.

એવી જ રીતે આચાર્ય શ્રીવિજયરામચંદ્રસૂરિજી પણ આના પ્રામાણ્યની શંકા કરે છે એવા આઠમા હેતુના સ્થાનમાં પણ શાસ્ત્ર અને પરંપરા-વ્યવહારને અનુસરનારા સર્વે આચાર્યો આ નિર્ણયપત્રના પ્રામાણ્ય તરફ શંકા કરે છે. એવા પ્રકારનો જ હેતુ ગ્રહણ કરવો જોઈએ. એવી રીતે સર્વ પ્રકારે શોભે છે.

-એ પ્રમાણે વિજયદેવસૂરિજીના મતપત્રકનું અપ્રામાણ્ય દૂર કરીને, તેનું પ્રામાણ્ય વ્યવસ્થાપિત કરી પર્વતિથિની વૃદ્ધિ ટીપણાદ્વારા જોવામાં આવતાં વાસ્તવિક રીતે અપર્વતિથિની જ વૃદ્ધિ કરવી જોઈએ. એ વિષયમાં સાક્ષાત જ પ્રમાણ દર્શાવવામાં આવેલ છે. તેથી ટીપણામાં પર્વતિથિયોનો ક્ષય અથવા વૃદ્ધિ જોવામાં આવતાં વાસ્તવિક રીતે અપર્વતિથિયોનો જ ક્ષય અથવા વૃદ્ધિ કરવી જોઈએ. એવો અર્થ, પૂર્વે કહેલાં અનેક શાસ્ત્રોથી સાક્ષાત્ અથવા અર્થાપત્તિદ્વારા સિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે.

જીત વ્યવહાર

હવે જીતવ્યવહાર દ્વારા પણ એ અર્થ સિદ્ધ કરવા માટે પહેલાં આ શ્રીદેવસૂરિની સામાચારીનું જીતવ્યવહારપણું સિદ્ધ કરીએ છીએ-

(૧૩) તેરમું-શ્રીસ્થાનાંગસૂત્રમાં-

વ્યવહાર પાંચ પ્રકારનો કહેલો છે, તે આ પ્રમાણે-૧ આગમ, ૨ શ્રુત, ૩ આજ્ઞા, ૪ ધારણા અને પાંચમો જીત. તેમાં વ્યવહાર કરનારને આગમ હોય, ત્યારે તેનાથી જ વ્યવહાર કરવો જોઈએ. તેના અભાવમાં શ્રુતદ્વારા વ્યવહાર કરવો જોઈએ. એવી રીતે

(૪૩)

બીજા સંબંધમાં પણ પૂર્વ પૂર્વના અભાવમાં પર પર (પાછળ પાછળના) દ્વારા વ્યવહાર કરવો જોઈએ.

(૧૪) ૧૪-મું-શ્રીજીતકલ્પ-ભાષ્યમાં-

વૃત્ત. અનુવૃત્ત અને પ્રવૃત્ત એવી રીતે મહાજનોદ્વારા બહુ વાર આસેવિત થયેલ જીતકલ્પ નામનો આ પાંચમો વ્યવહાર હોય છે.

આનો અભિપ્રાય આવા પ્રકારનો છે-એક પુરુષ સંબંધી (સુધીનો) વ્યવહાર તે વૃત્ત કહેવાય છે, બે પુરુષ સંબંધી (સુધીનો) વ્યવહાર અનુવૃત્ત, અને ત્રણ પુરુષ સંબંધી (સુધીનો) વ્યવહાર તે પ્રવૃત્ત કહેવાય છે. ત્યાર પછી અધિક મહાપુરુષોએ અનેકવાર આચરેલો વ્યવહાર તે જીત એવા નામનો કહેવાય છે.

ટીપણામાં પર્વતિથિયોનો ક્ષય અથવા વૃદ્ધિ જોવામાં આવતાં વાસ્તવિક રીતે અપર્વતિથિયોનો જ ક્ષય અથવા વૃદ્ધિ કરવી જોઈએ.-એવા પ્રકારનો શ્રીદેવસૂરિએ કહેલ વ્યવહાર, આજ સુધીમાં થયેલા સર્વ મહાપુરુષોએ અનેકવાર આચરેલ હોવાથી તેનું જીતવ્યવહારપણું અબાધિત જ છે.

શ્રીદેવસૂરિની સામાચારી (જીત વ્યવહાર)

હવે શ્રીદેવસૂરિની સામાચારી સર્વ મહાપુરુષોએ આચરી હતી, તેમાં શું પ્રમાણ છે ? એવો પ્રશ્ન કરવામાં આવે, તો તેના પ્રત્યુત્તરમાં કહેવાય છે-

સત્તરમી સદીથી શરૂ કરીને વિવાદ થતાં ૩૦૦ ત્રણશો વર્ષોથી તપાગચ્છના અનેક મુનિરાજોના પત્ર-વ્યવહારથી, ઉલ્લેખોથી, અને બીજા પણ (ખરતરગચ્છીય ગ્રંથકારના) ઉત્સૂત્ર-ખંડન વગેરે ગ્રંથથી જણાય છે.

હાલમાં પણ વિવાદપદમાં ન ઉતરેલા તપાગચ્છના સર્વ આચાર્યો પણ તે જ સામાચારીને આચરે છે, તે પ્રત્યક્ષથી પણ જાણી શકાય છે. શ્રીવિજયરામચંદ્રસૂરિજીના પરમગુરુજીના પણ પરમગુરુજી શ્રીવિજયાનંદસૂરિજીએ પોતાના રચેલા જૈનતત્ત્વાદશ નામના ગ્રંથમાં પોતાને શ્રીદેવસૂરિગચ્છીય તરીકે જણાવ્યા છે.

જેમનું પ્રખર પાંડિત્ય અને અસાધારણ પ્રતિભાશાલીપણું હાલમાં પણ પ્રકૃષ્ટ

(૪૪)

પંડિતોને પણ વિસ્મયમાં નાખે છે (વિસ્મિત કરે છે), તે ન્યાયવિશારદ બિરુદ ધારણ કરનાર શ્રીયશોવિજયજી ઉપાધ્યાયજીએ પણ પોતાના રચેલા જ્ઞાનસાર નામના ગ્રંથમાં આ શ્લોક વડે પોતાને દેવસૂરિગચ્છીય તરીકે ઓળખાવ્યા છે-

સુગુરુ શ્રીવિજયદેવસૂરિના પ્રૌઢતાના ધામરૂપ સ્વચ્છ ગચ્છમાં પ્રાજ્ઞ જીત-વિજયજી, ગુણોના ગણવડે પરમ પ્રૌઢતાને પામ્યા હતા, તેમના સતીર્થ્ય (ગુરુબંધુ) પણાને ધારણ કરનારા ઉત્તમ પ્રાજ્ઞ નયવિજયજીના શિશુ (શિષ્ય બાળક) શ્રીમાન્ ન્યાયવિશારદ (શ્રીયશોવિજયજી)ની આ કૃતિ, વિદ્વજ્જનોને પ્રીતિકારક થાઓ.

એવી રીતે યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયજીના ગુરુ શ્રીનયવિજયજી ઉપાધ્યાયે, તથા વિનયવિજય ઉપાધ્યાયે, ગુણવિજય ઉપાધ્યાયે અને બીજા પણ જ્ઞાનવિમલસૂરિ વગેરેએ પણ તે તે ગ્રંથોની પ્રશસ્તિ વગેરેમાં પોતે દેવસૂરિગચ્છીય હોવાનું સૂચવ્યું છે-

તેમના પદ પર સૂર્ય જેવા શ્રીવિજયદેવસૂરિ સુગુરુ થઈ ગયા, તેમના સુકૃતોના અનુમોદન માટે આ ગ્રંથ વિસ્તાર પામો.

તેમના પદ પર મુકુટ-મણિ જેવા વિસ્તાર પામતી કીર્તિ, કાંતિવાળા અને પ્રતાપવાળા તથા જેમની બહોળી તપોલક્ષ્મી પ્રખ્યાત થયેલી છે તેવા, પવિત્ર બુદ્ધિવાળા, અધિક દક્ષ, ઈંદ્રભૂતિ (ગૌતમસ્વામિ)ના પ્રતિનિધિ જંગમ કલ્પવૃક્ષ જેવા શ્રીવિજયદેવસૂરિ જયવંત વર્તે છે. વિ.વિ.

તો શું આજ સુધીમાં તે તે મહાપુરુષો નથી થયા ? અથવા હાલમાં તેવા મહાપુરુષો નથી ? અથવા ભવિષ્યમાં નહિ થાય ? એવું કોઈ પણ કદાગ્રહ વગરના બુદ્ધિશાલી શ્રીસંઘ વડે સ્વીકારી શકાય તેમ છે ?

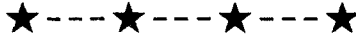
ટીપણા (પંચાંગ)માં પર્વતિથિયોની વૃદ્ધિ કે ક્ષયના પ્રસંગે, વાસ્તવિક રીતે અપર્વતિથિયોની જ વૃદ્ધિ અને ક્ષય કરવાના સ્વરૂપવાળી આ સામાચારી મહાપુરુષોએ રચેલી છે, મહાપુરુષોએ અવિચ્છિન્ન પરંપરાથી અનેકવાર અનુષ્ઠિત કરેલી-આચરેલી હોવાથી; એવી રીતે આ સામાચારી, મહાપુરુષોએ આચરેલી છે, આધુનિક-હાલના

મહાપુરુષોના આચાર વિષયક હોવાથી, બંને સ્થળે અન્વયી દૃષ્ટાંત મૂર્તિ-સ્તુતિ વગેરે, અને વ્યતિરેકમાં દૃષ્ટાંત જલ-તાડન વગેરે. એવી રીતે સર્વ યુક્ત છે.

વિશેષમાં, સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણનું વિધાન, કલ્પસૂત્ર વગેરે આગમમાં ભાદ્રપદ શુકલપંચમીએ હોવા છતાં પણ કારણ-વશ તેનું પરાવર્તન કરનાર શ્રીકાલકાચાર્યના ભાદ્રપદ શુકલચતુર્થીએ સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણ પરાવર્તનરૂપ વ્યવહારમાં જીતવ્યવહારની સિદ્ધિ માટે અપેક્ષિત યુગપ્રધાન સરખા આચાર્યનું પ્રવર્તકપણું વગેરે ચારે અંશો સ્વીકારીને જીતવ્યવહાર વ્યવસ્થાપિત કરતા મધ્યસ્થે આગમથી અપ્રતિકૂળ, અને પૂર્વે કહેલાં બહુધા શાસ્ત્રોને અનુકૂળ એવા શ્રીદેવસૂરિના વ્યવહારમાં યુગપ્રધાન સરખા આચાર્યનું પ્રવર્તકપણું એવા પહેલા અંશને સ્વીકારીને પણ, પ્રમાણ વિના બાકી રહેલા અંશોને ન સ્વીકારતા, માત્ર દ્વેષ જ દર્શાવતા મધ્યસ્થે ધૃષ્ટતા જ આચરી છે. કારણ કે જેઓ ખરેખર યુગપ્રધાન સરખા આચાર્યો હોય છે, તેઓ વિશિષ્ટ કારણ અથવા વિશિષ્ટ પ્રયોજન વિના પ્રવૃત્તિ કરતા નથી જ, પ્રવર્તાવતા નથી જ. તેમણે પ્રવર્તાવેલા ધર્મને શાસ્ત્રો સાથે વિરોધ પણ હોતો નથી, કે આવતો નથી. સંવિગ્ન (સંવેગી-મોક્ષાભિલાષી) ગીતાર્થોએ પ્રતિષેધ ન કરવો અને બહુજનોને અનુમત એવું જ એ પ્રવર્તન હોય છે. જે એમ ન હોય તો યુગપ્રધાન સરખા આચાર્યપણાને હાનિ આવે. એથી પ્રથમ અંશ સ્વીકારતાં, બીજા ત્રણ અંશો પણ સ્વીકૃત થઈ જ જાય છે. એમ હોવા છતાં તેને ન સ્વકારતાં મધ્યસ્થને અહિં બીજું શું કહી શકાય ? હાલના કોઈ આચાર્યોએ તે સામાચારીનો નિષેધ કર્યો હોવાથી, તેનું અપ્રતિષેધિતપણું નથી એવા ભ્રમમાં ન પડવું જોઈએ. કારણ કે-સામાચારી પ્રવર્તાવવાના સમયના સંવિગ્ન ગીતાર્થોદ્વારા પ્રતિષેધ ન થવો. એમ તત્ત્વતરંગિણીમાં સ્પષ્ટ કથન છે. સર્વના આચારવિષયક હોવાથી, તે કાળના સંવિગ્ન ગીતાર્થોએ નિષેધ કર્યાનું ક્યાંય જોવામાં ન આવતું હોવાથી હાલનો નિષેધ અર્કિચિત્કર ગણાય.

વિશેષમાં, શ્રીકાલકાચાર્યના વ્યવહારને જીતવ્યવહાર તરીકે સિદ્ધ કરવા માટે અપેક્ષિત ચારે અંશો અવશ્ય વિદ્યમાન છે, અને દેવસૂરિના વ્યવહારને જીતવ્યવહાર

સિદ્ધ કરવા માટે અપેક્ષિત બાકીના ત્રણ અંશો વિદ્યમાન નથી. એવું મધ્યસ્થ કોઈ પણ પ્રમાણથી પ્રમાણિત કરે છે ? કે બીજા સ્થળની જેમ અહિં પણ ફક્ત વચનમાત્રથી જ ? જો કોઈ પણ પ્રમાણદ્વારા પ્રમાણિત કરતા હોય તો તેની આવશ્યકતા હોવાથી તે પ્રમાણ અવશ્ય દર્શાવવું જોઈતું હતું; તે પ્રમાણ ન દર્શાવ્યું હોવાથી મધ્યસ્થના વચન-માત્રથી જ એવો નિશ્ચય કરીએ છીએ. અને તેવી રીતે હોવાથી તે, વિદ્વાનોના મનને હર્ષ આપનાર ન હોવાથી ઉપેક્ષણીય થાય છે.

નોંધ નં. ૭

★ પૂ. સૂરિસમ્રાટશ્રીએ અપનાવેલી બે ત્રીજ ! ★

એવી જ રીતે પૂ. આ. શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજના સમુદાયે પણ જ્ઞાનભંડારની પ્રતો તપાસતાં- પૂ. આ. શ્રી વિજયદર્શનસૂરિજી મ. ના ભંડારમાંથી પર્વતિથિ નિર્ણય નામની અધિકારવાળી પ્રત, તેમ જ પૂ. આ. શ્રી વિજયોદયસૂરિજી મ. ના ભંડારમાંથી સં. ૧૮૭૧નો કવિ શ્રી દીપવિજયજીનો પત્ર મળી આવતાં- સં. ૧૯૯૨માં ભાદરવા શુદ્ધિ બે પાંચમે ભાદરવા શુદ્ધિ બે ચોથ કરનાર પૂ. આ. શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મ. શ્રીએ અને તેમના સમુદાયે- પૂ. આ. શ્રી આનંદસાગરસૂરિજી પોતાના બુદ્ધિબળે અને તર્કબળે જે પૂનમ-અમાસની ક્ષય-વૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિની જેમ ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમની ક્ષય-વૃદ્ધિએ ત્રીજની જ ક્ષયવૃદ્ધિ થાયની વાત કરતા હતા તે વાતને પુષ્ટિ આપતા પાઠો જોઈને તરત જ સાપ, કાંચળીને છોડી દે તેમ પોતાની ૧૯૯૨ સુધીની છઠના ક્ષયની અને પાંચમની વૃદ્ધિએ ચોથની વૃદ્ધિની આચરેલી વાતને પણ છોડી દઈને સં. ૧૯૯૩ની સાલમાં ભાદરવા શુદ્ધિ બે પાંચમે બે ત્રીજ કરવા પૂર્વક ૪ ને ગુરૂવારે સંવત્સરી કરવાનો નિર્ણય કરેલ ! એટલું જ નહિ; પરંતુ તે વર્ષે રાજકોટ ચાતુર્માસસ્થિત પૂ. આ. શ્રી વિજયમોહનસૂરિજી મ. ના શિષ્ય આ. શ્રી પ્રતાપસૂરિજી મ. ને પાઠો સાથેની પત્રિકા બહાર પાડવાની આજ્ઞા મોકલવા સાથે પાઠો પણ મોકલી આપ્યા ! પૂ. આ. શ્રી વિજયનેમિસૂરિજી મહારાજશ્રીની આજ્ઞાનુસાર પૂ. આ. શ્રી

(૪૭)

વિજયપ્રતાપસૂરિજી મહારાજે બહાર પાડેલી પત્રિકા નીચે પ્રમાણે :-

★ પૂ.આ.શ્રી પ્રતાપસૂરિજી મ.એ બહાર પાડેલી પત્રિકા ★

॥ ૐ નમોઽર્હત્પરમેશ્વરાય ॥

॥ અનન્તલબ્ધિનિધાનાય શ્રીમતે ગૌતમગણધરાય નમો નમઃ ॥

સેંકડો વર્ષોથી અવિચ્છિન્નપણે ચાલી આવતી, શાસન સુવિહિત મહાપુરૂષોએ આજ સુધી આચરેલી શ્રી તપાગચ્છની પરંપરા તેમજ શાસ્ત્રીય મર્યાદા પ્રમાણે ચાલુ વિ.સં. ૧૯૯૩ ના વર્ષમાં આગામી પર્વાધિરાજ શ્રી પર્યુષણા પર્વની આરાધનાનો ક્રમ :- શ્રાવણ વદિ ૧૨ ગુરૂવાર, તા. ૨-૯-૩૭ અટ્ઠાઈધર પર્યુષણ પર્વની શરૂઆત (૧૩ નોક્ષય છે.)

શ્રાવણ વદિ ૧૪ શુક્રવાર, તા.૩-૯-૩૭ પાક્ષિકપ્રતિક્રમણનો દિવસ.

શ્રાવણ વદિ ૦) શનિવાર, તા.૪-૯-૩૭ પર્યુષણ પર્વનો ત્રીજો દિવસ.

છટ્ઠ કર્યો હોય તો પારણું.

ભાદ્રપદ શુદ્ધિ ૧ રવિવાર, તા.૫-૯-૩૭ કલ્પધર-કલ્પસૂત્ર વાંચનનો પ્રારંભ

ભાદ્રપદ શુદ્ધિ ૨ સોમવાર, તા. ૬-૯-૩૭ શ્રી મહાવીર જન્મોત્સવ

ભાદ્રપદ શુદ્ધિ પહેલી ત્રીજ ભોમવાર, તા.૭-૯-૩૭ તેલાધર

ભાદ્રપદ શુદ્ધિ બીજી ત્રીજ બુધવાર, તા.૮-૯-૩૭ શ્રી પાર્શ્વચરિત્રાદિ તથા

સ્થવિરાવલી વાંચન.

ભાદ્રપદ શુદ્ધિ ૪ ગુરૂવાર, તા. ૯-૯-૩૭ શ્રી સંવત્સરી મહાપર્વ.

(છટ્ઠની તપસ્યા પર્વાધિરાજના પ્રથમના બંને દિવસોમાં અથવા યથાગ્રચિ કરવી.)

પૂનમ તથા અમાસના ક્ષયે તેરસનો ક્ષય તેમજ પૂનમ અને અમાસની વૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષય-વૃદ્ધિની જેમ ભા.શુ.પની ક્ષય-વૃદ્ધિ માટે સેંકડો વર્ષો પહેલાનાં નીચે મુજબ પ્રામાણિક પાઠો છે :-

एवं भाद्रपदशुक्लपंचम्या अपि क्षयसद्भावे तृतीयाया क्षयः क्रियते कार्यते

(૪૮)

ચ ॥ (વિ.સં. ૧૭૯૨માં થરાદ નગરમાં લખાયેલી પ્રતમાંનો પાઠ.)

ભાદ્રપદશુક્લપંચમ્યાઃ ક્ષયે તૃતીયાયાઃ ક્ષયઃ વૃદ્ધૌ ચાપિ તૃતીયાયાઃ એવ વૃદ્ધિઃ કાર્યા । (મહોપા. શ્રી દેવવિજયગણિ શિષ્ય શ્રી અંબુવિજયજીએ સુરતમાં લખેલી પ્રતમાંનો પાઠ.)

તથૈવ ચ ભાદ્રપદસ્ય શુક્લપંચમ્યાઃ ક્ષયે વૃદ્ધૌ ચ શુક્લતૃતીયાયાઃ ક્ષયો વૃદ્ધિશ્ચ યુક્તા પરંપરાગતા ચ સા રીતિઃ નાર્વાચીનેતિ ॥ સં. ૧૭૯૨ જે.સુ.૭ બુધ.શ્રીવિનય વિ.શિષ્ય રૂપવિ.એ લખેલ તે ઉપરથી લે.રામવિ.ની પ્રતનો પાઠ.)

અત્ર ચ પંચમીક્ષયે તૃતીયાક્ષયઃ વૃદ્ધૌ સૈવાદ્યપંચમી અપર્વરૂપેણ ગણિતા તૃતીયાયાં પ્રસ્થાપિતા, તદનંતર ચતુર્થી, પશ્ચાત્પંચમી ચારાઘ્યા इत्यર્થઃ ॥ (વિ.સં. ૧૫૬૩ની સાલનો મહોપાધ્યાય શ્રી દેવવાચકજીએ કરેલો પર્વતિથિ નિર્ણય.)

જમ્હા પુણ્ણિમાખણે તેરસિખઓ હોઈ પુણ્ણિમાબુઢિઠિવિ તેરસીબુઢી હોઈ ઇઅ વયણં પુવ્વસૂરિહિ ધ્ણિયં ॥ (વિ.સં. ૧૫૭૭માં તપાગચ્છીયં દેવવાચકના શિષ્ય યશોવિજયજીએ લખેલો પર્વતિથિનિર્ણય.)

(આ સિવાય આવા જ ભાવાર્થવાળા સંખ્યાબંધ પાઠો મોજૂદ છે. સ્થળસંકોચને અંગે અહિં થોડા જ પાઠો આપ્યા છે.)

આવા પ્રમાણભૂત પાઠોને અંગે જ પૂ.શ્રીમાન મણિવિજયજી દાદા, પૂ.શ્રીમાન બુટ્ટેરાયજી મહારાજ, પૂ.શ્રીમૂલચંદ્રજી મ., પૂ.શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મ., પૂ.શ્રી આત્મારાયજી મ. વિગેરે તેમ જ તે અગાઉ થઈ ગયેલા સ્વ.મહાપુરૂષોએ ચાલુ પ્રણાલિકા પ્રમાણે જ પર્વતિથિઓનું આરાધન કરેલ છે. અને પૂ.શ્રી નેમિસૂરીશરજી મહારાજ, પૂ.શ્રી સાગરાનંદસૂરીશરજી મહારાજ, પૂ.આ. શ્રી નીતિસૂરીશરજી મ., પૂજ્ય આ. શ્રી મોહનસૂરીશરજી મ. તથા પૂ.આ.શ્રી વિજયવલ્લભસૂરીશરજી મહારાજ વિગેરે લગભગ ૪૦ આચાર્યો પ્રમુખ વર્તમાન સાધુસમુદાયમાં પણ એ પ્રમાણે જ સર્વત્ર આરાધન થવાનું છે. જેન થે.મૂર્તિપૂજક કોમની ચાર લાખ સંખ્યામાંથી લગભગ બુજ સંખ્યા સિવાય બધા જ ગુરૂવારે સંવત્સરી કરનાર છે.

આ પ્રમાણે સેંકડો વર્ષોથી ચાલી આવતી શાસ્ત્રીય પ્રણાલિકા હોવા છતાં, ઉપર જણાવેલા સ્પષ્ટ દીવા જેવા પાઠો જાણવા છતાં, પોતાના પરમ ગુરૂદેવોની ભૂલો બતાવનાર તરીકે પોતાને ઓળખાવનાર, ચારસો વર્ષ પહેલાંના પ્રામાણિક પાઠોને પણ પોતાનો મત સ્થાપવા માટે બનાવટી પાઠો કહેવા તૈયાર થએલ અને તપાગચ્છની એકસરખી પ્રણાલિકામાં વિક્ષેપ પાડનાર એવો એક નજીવો વર્ગ આજે ઉભો થયો છે કે- જે ઉદયતિથિના નામે જૈનસમાજને ભ્રમણામાં નાખી ચાલી આવતી તપાગચ્છની શાસ્ત્રીય અવિચ્છિન્ન પરંપરાનો તોષ ધાય તેમ બુધવારે સંવચ્છરી કરવાની જાહેરાતો કરે છે; પરંતુ તેવી પાયા વિનાની અશાસ્ત્રીય જાહેરાતોથી કોઈપણ શાસનરસિક બંધુ ન ભોળવાતાં શાસ્ત્ર તેમજ પરંપરાથી સાચી ગુરૂવારની જ સંવત્સરી સર્વ કોઈ ઉજવશે એવું અમારું નમ્ર નિવેદન છે.

લેખક: આચાર્યશ્રી વિજયપ્રતાપસૂરિજી મહારાજ-રાજકોટ

પ્રકાશક: ગીતાર્થ શ્રમણોપાસક સમાજ

ઉપર મુજબની પૂ. આ. શ્રી વિજયપ્રતાપસૂરિજી મહારાજ તરફથી શાસ્ત્રધારો પૂર્વકની પત્રિકા તેમ પૂ. આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રી આનંદસાગરસૂરિજી મહારાજ તરફથી કાઉન આઈપેજી ૬ ફોરમ પ્રમાણ શાસ્ત્રપાઠોથી સભર એવી તિથિક્ષય-વૃદ્ધિ-પ્રદીપ નામની પુસ્તિકા, સં. ૧૯૯૩ની સાલમાં બહાર પડવાથી ગામોગામના જૈનસંઘો તિથિ અંગેનું સાચુ સ્વરૂપ સમજવા પામ્યા. પરિણામે ઉપર જણાવેલા નવામતી ૨૦૦ પૂજ્યો અને તદ્દધિષ્ઠિત ગામોના શ્રીસંઘો સિવાય સમગ્ર સૌરાષ્ટ્ર-ગુજરાત-ઝાલાવાડ-મારવાડ-મેવાડ-માળવા-મહારાષ્ટ્ર આદિના શ્રીસંઘોએ, તપાગચ્છના ૪૦ આચાર્યો અને ૬૦૦ થી વધુ સાધુઓએ ૧૯૯૩ની સાલમાં ગુરૂવારે જ સંવત્સરી પર્વ આરાધેલ.

(સંવત્સરી શતાબ્દિ મહાગ્રંથમાંથી સાબાર ઉદ્ધૃત)

॥ ઇતિ શાસ્ત્રીય પૂરાવા સંગ્રહ ॥

(૫૦)

મુદ્રક :- સાગર પ્રિન્ટર્સ - પાલીતાણા.